

Analiza prilagodbe odabranih posttranzicijskih zemalja Europske Unije na uvođenje eura

Barila, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Organization and Informatics / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:211:759562>

Rights / Prava: [Attribution 3.0 Unported/Imenovanje 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-18**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Organization and Informatics - Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ORGANIZACIJE I INFORMATIKE
VARAŽDIN**

Nikolina Barila

**ANALIZA PRILAGODBE ODABRANIH
POSTTRANZICIJSKIH ZEMALJA
EUROPSKE UNIJE NA UVOĐENJE EURA**

DIPLOMSKI RAD

Varaždin, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ORGANIZACIJE I INFORMATIKE
V A R A Ž D I N

Nikolina Barila

Matični broj: 16137212

Studij: *Ekonomika poduzetništva*

**ANALIZA PRILAGODBE ODABRANIH POSTTRANZICIJSKIH
ZEMALJA EUROPSKE UNIJE NA UVOĐENJE EURA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica:

Doc. dr. sc. Ivana Đunđek

Varaždin, rujan 2024.

Nikolina Barila

Izjava o izvornosti

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onima koji su u njemu navedeni. Za izradu rada su korištene etički prikladne i prihvatljive metode i tehnike rada.

Autorica potvrdila prihvaćanjem odredbi u sustavu FOI-radovi

Sažetak

U ovom diplomskom radu dane su opće informacije o euru kao jedinstvenoj valuti pri čemu je pojašnjen nastanak eura, ali i sam proces njegovog uvođenja u Europskoj Uniji. Spomenuti su razlozi zbog kojih zemlje uvode euro kao i prednosti i nedostaci uvođenja te su navedene značajke Eurozone koju karakterizira uporaba zajedničke jedinstvene valute – eura. Prolazi se kroz proces prilagodbe Hrvatske, Slovenije, Estonije i Litve kao odabranih zemalja na uvođenje eura, a nakon toga napravljena je i njihova komparativna analiza.

Ključne riječi: Europska unija, Eurozona, euro, Hrvatska, Slovenija, Estonija, Litva

Sadržaj

Sadržaj.....	iii
1. Uvod.....	1
2. Općenito o euru.....	2
2.1. Povijest eura.....	2
2.2. Proces uvođenja eura u Europskoj uniji.....	5
2.3. Razlozi uvođenja eura.....	6
2.4. Prednosti i nedostaci uvođenja eura.....	10
2.5. Značajke Eurozone.....	12
3. Proces prilagodbe odabranih zemalja Europske unije na uvođenje eura.....	15
3.1. Razlog odabira pojedine zemlje.....	15
3.2. Priprema odabranih zemalja za euro.....	16
3.2.1. Nacionalni planovi i strategije prilagodbe.....	16
3.2.1.1. Hrvatska.....	16
3.2.1.2. Slovenija.....	18
3.2.1.3. Estonija.....	19
3.2.1.4. Litva.....	20
3.2.2. Financijska priprema.....	20
3.2.2.1. Hrvatska.....	20
3.2.2.2. Slovenija.....	21
3.2.2.3. Estonija.....	22
3.2.2.4. Litva.....	23
3.2.3. Ključni trenuci i izazovi.....	24
3.2.3.1. Hrvatska.....	24
3.2.3.2. Slovenija.....	25
3.2.3.3. Estonija.....	25
3.2.3.4. Litva.....	25
3.2.4. Stavovi građana.....	26
3.2.4.1. Hrvatska.....	26
3.2.4.2. Slovenija.....	26
3.2.4.3. Estonija.....	26
3.2.4.4. Litva.....	27
4. Komparativna analiza prilagodbe odabranih zemalja Europske unije na uvođenje eura.....	28
4.1. Usporedba stope rasta bruto domaćeg proizvoda.....	28
4.2. Usporedba stope inflacije.....	32
4.3. Usporedba stope nezaposlenosti.....	34
4.4. Usporedba odnosa javnog duga prema GDP-u.....	37

4.5. Usporedba minimalnih plaća	39
4.6. Usporedba izvoza dobara i usluga	41
4.7. Usporedba izdataka za kućnu potrošnju.....	43
5. Zaključak	45
6. Popis literature.....	46
Popis slika	61
Popis grafikona.....	61

1. Uvod

Tema ovog diplomskog rada je Analiza prilagodbe odabranih posttranzicijskih zemalja Europske Unije na uvođenje eura. Motivacija za ovu temu krenula je od činjenice kako je Hrvatska nedavno prošla kroz proces uvođenja eura te se detaljnijom analizom spomenute teme želi dublje razumjeti kako su se druge posttranzicijske zemlje suočile s prilagodbama na zajedničku valutu.

Na samom početku rada napravljen je pregled općih informacija o euru pri čemu je fokus na njegovom razvoju, procesu uvođenja u Europskoj Uniji te na analizi značajki Eurozone. Također, razmotrene su prednosti i nedostaci njegovog uvođenja.

Nakon toga prelazi se na sam cilj rada, a to je analizirati proces prilagodbe odabranih zemalja Europske unije na uvođenje eura, pri čemu su odabrane zemlje Hrvatska, Slovenija, Estonija i Litva te se na temelju spomenutih zemalja pojašnjava njihova priprema za euro koja uključuje nacionalne planove i strategije prilagodbe, financijsku pripremu, ključne trenutke i izazove s kojima su se zemlje suočile te stavove građana o ovom procesu.

Na kraju rada nalazi se komparativna analiza odabranih zemalja s obzirom na stopu rasta bruto domaćeg proizvoda, stopu inflacije, stopu nezaposlenosti, odnos javnog duga prema GDP-u, minimalne plaće, izvoz dobara i usluga, izdataka za kućnu potrošnju te je izveden zaključak na temelju cjelokupnog rada.

2. Općenito o euru

U ovom poglavlju bit će opisana povijest eura, njegova integracija u Europsku uniju te će biti analizirani razlozi za njegovo uvođenje. Također, bit će istaknuti prednosti i nedostaci uvođenja eura kao i razmotrene karakteristike Eurozone.

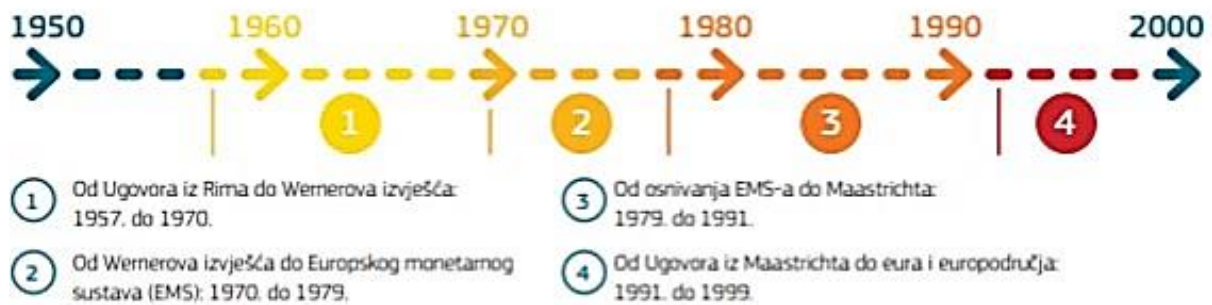
2.1. Povijest eura

Euro kao valuta, dobio je naziv po Europi, a zapravo predstavlja zajedničku i jedinstvenu valutu Europske unije (Hrvatska enciklopedija, bez dat.). Simbol koji se koristi za euro je €, a 1999. godine započeo je kao bezgotovinska monetarna jedinica te se 2002. godine počeo upotrebljavati u novčanicama i kovanicama (Britannica, 2024). U razdoblju od 1999. godine do 2002. godine bio je takozvana „nevidljiva“ valuta koju se koristilo samo za potrebe računovodstva i elektronička plaćanja (Europska unija, bez dat.). Od 1999. godine eurom upravlja Europska središnja banka (ECB) koja čini neovisno i neutralno tijelo, a na čelu kojeg je predsjednik (Britannica, 2024).

Europska unija je pri samom osnivanju postavila ciljeve koji su se odnosili na ekonomsku integraciju te je ključan korak u ostvarenju tog cilja bilo i stvaranje zajedničke valute. Postojala su tri ključna razloga zbog kojih je euro bio prijeko potreban. Prvo, bilo je ključno spriječiti konkurentne devalvacije među većim gospodarstvima jer bi to smanjilo povjerenje i otvorenost tržišta. Zatim, stanovnicima Europe je prijetio gubitak kontrole nad vlastitim novčanim sustavom zbog sve veće globalne integracije financijskih tržišta. Velike države koje izdaju globalne valute, kao što su Sjedinjene Američke Države, sve više su utjecale na monetarne politike diljem svijeta. Upravo se zbog toga javljala sve manja sposobnost manjih država za određivanjem monetarnih uvjeta koji bi bili u skladu sa njihovim unutarnjim potrebama. I kao posljednje, ali ne i manje važno, osjećala se ogromna potreba za novim simbolom Europe koji bi povezo građane unutar Europske unije. Euro je bio konkretan odgovor na sve navedene probleme pri čemu on ujedno predstavlja simbol stabilnosti, suverenosti i solidarnosti. Osigurao je stabilnost jer je zaštitio jedinstveno tržište od naglih promjena tečaja. Osigurao je veći stupanj suverenosti u vođenju monetarnih poslova uvođenjem jedinstvene monetarne politike na europskoj razini čime se povećala neovisnost politike Europe naspram drugih velikih ekonomskih aktera. Osigurao je i solidarnost jer je postao moćan simbol europskog jedinstva, potičući osjećaj povezanosti i solidarnosti među građanima u njihovim svakodnevnim životima (Europska središnja banka, 2023).

Europska unija željela je postići stabilnost valuta i stvoriti pogodnu okolinu za više stope rasta i zapošljavanja kroz osnivanje ekonomske i monetarne unije. Trnovit put do ekonomske

i monetarne unije koja postoji danas, može se objasniti kroz četiri važne faze prikazane na Slici 1. te detaljnije pojašnjene u nastavku.

Slika 1: Povijesni put do ekonomske i monetarne unije
(Europska komisija, 2019)

Prva faza koja se naziva „**Od Ugovora iz Rima do Wernerova izvješća**“ odnosi se na razdoblje od 1957. do 1970. godine. Tijekom tog vremena, Europska unija je više bila fokusirana na uspostavu zajedničkog tržišta te je vrlo malo pažnje posvećivala monetarnoj politici. No, u međuvremenu, međunarodni monetarni sustav „Bretton Woods“ osigurao je stabilnost valuta putem zlata i američkog dolara. Zatim je došlo do određenih izazova u tom sustavu, a situacija je eskalirala 1968. i 1969. godine kada je došlo do potreba za promjenama u tečajevima valuta kao što su revalorizacija njemačke marke i devalvacija francuskog franka. Upravo je to uzdrimalo stabilnost valuta unutar Europske unije i ugrozilo njezine politike uključujući i zajedničku poljoprivrednu politiku, no unatoč izazovima, Europska unija je i dalje tražila nove ciljeve. Barreovo izvješće iz 1969. godine sugeriralo je jaču ekonomsku koordinaciju među državama članicama, dok je sastanak u Den Haagu iste godine postavio temelje za dublju integraciju u obliku ekonomske i monetarne unije. Wernerova radna skupina, iznijela je 1970. godine konačno izvješće pri čemu se navodi proces u tri faze za stvaranje ekonomske i monetarne unije u idućem desetljeću. Naglasak je bio na jačoj koordinaciji ekonomskih politika i mogućem uvođenju jedinstvene valute, što bi osiguralo stabilnost i prosperitet unutar zajednice država članica (Europska komisija, 2019)

Druga faza naziva se „**Od Wernerova izvješća do Europskog monetarnog sustava**“ te se odvijala u razdoblju od 1970. do 1979. godine. Unatoč neslaganjima među državama članicama Europske unije oko nekih ključnih prijedloga iz Wernerova izvješća, u ožujku 1971. godine postignut je načelan dogovor o razvoju ekonomske i monetarne unije u tri faze. Prva faza trebala je obuhvatiti smanjenje fluktuacija deviznih tečajeva i provjeru njihove izvedivosti prije donošenja obveza za sljedeće dvije faze. Međutim, strategija koju je predložio Werner naišla je na poteškoće jer nije predviđela promjene u valutnim tečajevima u odnosu na američki dolar. Kada su Sjedinjene Američke Države u kolovozu 1971. godine dopustile slobodno kretanje dolara, došlo je do ozbiljnih nestabilnosti na tržištima valuta. To je potom

dovelo do jačanja njemačke marke i propasti nade u povezivanje valuta unutar Europske unije. Radi stabilizacije situacije, države članice Europske unije su u ožujku 1972. osmislile "zmiju u tunelu", naziv koji je predstavljao mehanizam za kontrolu fluktuacija valuta. Međutim, mehanizam se suočio s izazovima zbog razlika u ekonomskim politikama, naftnim krizama i slabosti dolara. Upravo je to rezultiralo gubitkom stabilnosti i većim promjenama unutar skupine "zmije". Unatoč tome što „zmija u tunelu“ nije doživjela uspjeh, ostao je i dalje snažan interes za postizanje stabilnih valuta. Zbog toga je Roy Jenkins, koji je bio predsjednik Europske komisije, 1977. godine iznio novi prijedlog za ekonomsku i monetarnu uniju. Taj novi prijedlog nazvan je Europski monetarni sustav (EMS) i pokrenut je u ožujku 1979. godine. EMS je uključivao sve valute država članica Europske unije, osim britanske funte (Europska komisija, 2019).

Treća faza naziva se „**Od osnivanja EMS-a do Maastrichta**“ i trajala je od 1979. do 1991. godine. Glavna svrha EMS-a bila je smanjiti nagle promjene vrijednosti valuta te su se zbog tog fluktuacije valuta kontrolirale tečajnim mehanizmom. Bilo je veoma važno kontrolirati promjene valuta zbog toga jer su mogle naštetiti trgovini, ulaganjima i ekonomskom rastu. Države Europske unije složile su se da je važno kontrolirati inflaciju, odnosno porast cijena, kako bi se očuvala stabilnost. EMS je bio velik korak jer su promjene u vrijednosti valuta mogle biti napravljene samo ako su se sve države Europske Unije kao i Europska komisija složile. Upravo je to značilo da su prenijele dio svoje moći u odlučivanju o novcu na zajedničku razinu. EMS se pokazao iznimno uspješnim do pregovora o Ugovoru iz Maastrichta i upravo je taj uspjeh bio pozitivan znak za raspravu o Ekonomskoj i monetarnoj uniji (EMU). Jacques Delors, predsjednik Europske komisije od 1985. godine do 1995. godine, vodio je Odbor za proučavanje ekonomske i monetarne unije koji je osnovan 1988. godine od strane Europskog vijeća. Popularno nazvano „Delorsovo izvješće“ sadržavalo je tri faze koje će pomoći u stvaranju EMU-a kako bi se postigla liberalizacija kretanja kapitala, integracija financijskih tržišta, konvertibilnost valuta, neopozivo utvrđivanje deviznih tečajeva kao i moguća zamjena nacionalnih valuta jedinstvenom valutom. Prva faza koja je predložena se odnosila na nastavak procesa usavršavanja unutarnjeg tržišta i uklanjanje prepreka koje bi mogle ograničiti daljnju financijsku integraciju te bi se navedena faza provodila od 1990. godine do 1994. godine. Druga faza trajala bi od 1994. godine do 1999. godine te se odnosila na stvaranje Europskog monetarnog instituta zbog jačanja suradnje središnjih banaka, zatim na pripremu za budući Europski sustav središnjih banaka, potom planiranje prelaska na euro kao zajedničku valutu te razmatranje načina upravljanja Euro područjem i postizanje ekonomske usklađenosti među državama članicama Europske unije. Treća faza planirana je od 1999. godine pa na dalje, a ovdje se žele definirati konačni devizni tečajevi kao i same metode pomoću kojih će se prelaziti na euro. Plan je da će za donošenje nezavisnih monetarnih politika biti odgovorni Europska središnja banka (ESB) i Europski sustav središnjih banaka (ESSB) te

da se će provoditi obavezna proračunska pravila u svim državama koje su članice Europske unije. Upravo je 1989. godine na temelju „Delorsovog izvješća“ odlučeno da će se krenuti s pokretanjem EMU-a 1990. godine. Gospodarstva država članica Europske unije morala su postići visok stupanj konvergencije prije nego što se uvede jedinstvena valuta kako bi Ekonomska i monetarna unija mogla omogućiti više radnih mjesta, rast, ali i kako bi se izbjegle moguće smetnje. Zbog toga su se unutar Ugovora o Europskoj uniji nalazili konvergencijski kriteriji iz Maastrichta, a koje su sve države članice morale ispuniti kako bi uspješno mogle uvesti euro. (Europska komisija, 2019).

Posljednja, četvrta faza naziva se „**Od Ugovora iz Maastrichta do eura i euro područja**“ te je trajala od 1991. godine do 1999. godine. Tijekom razdoblja od 1994. do 1998. godine, države članice Europske unije postigle su značajan napredak u usklađivanju ekonomskih politika te poduzele korake kako bi osigurale da njihovi proračuni odgovaraju kriterijima postavljenim u Ugovoru iz Maastrichta. 1999. godine je 11 država članica Europske unije ispunilo uvjete za uvođenje eura kao zajedničke valute te su to prve države koje su prešle na euro. Također, Ekonomski monetarni institut zamijenili su ESB i ESSB. Nakon toga započela je treća faza Ekonomske i monetarne unije. (Europska komisija, 2019).

Gledajući unatrag, euro je ostvario mnoge od svojih ciljeva poput smanjenja troškova transakcija, olakšavanja trgovine te stabilizacije inflacije. Euro nije samo valuta, već je on simbol zajedničkih vrijednosti, ekonomske stabilnosti i političke suradnje. Iako je njegov razvoj bio složen i često izazovan, euro je važan element u oblikovanju budućnosti Europske unije. Njegova povijest pokazuje važnost zajedništva te potrebu za kontinuiranim radom na jačanju temelja Eurozone. Uvođenje Europskog i monetarnog sustava kao i uvođenje eura svakako je predstavljalo značajan korak prema jačanju veza između država članica Europske unije. To nije samo promijenilo način na koji zemlje unutar Europske unije upravljaju svojim valutama, nego su se ujedno postavili temelji za dublju integraciju i stabilnost unutar europskog gospodarstva.

2.2. Proces uvođenja eura u Europskoj uniji

Euro je uveden 01.01.1999. godine te je odmah zamijenio nacionalne valute, dok su jedinice nacionalnih valuta postale podjedinice eura. Kao što je već ukratko spomenuto, euro se u prijelaznom razdoblju koristio samo kao „knjižni“ novac. Na financijskim tržištima nije bilo problema te se trgovanje odmah moglo obavljati u eurima, no u administraciji i općenitom poslovanju, prijelazno razdoblje je ipak potrajalo duže zbog postepene prilagodbe radu s eurom. Građani država članica Europske unije su kao veoma vidljiv dio prijelaza mogli uočiti dvostruko prikazivanje cijena na prodajnim artiklima. To je bio jedan od načina upoznavanja javnosti s eurom, a ujedno i priprema građanima za novčanice i kovanice eura koje tek dolaze.

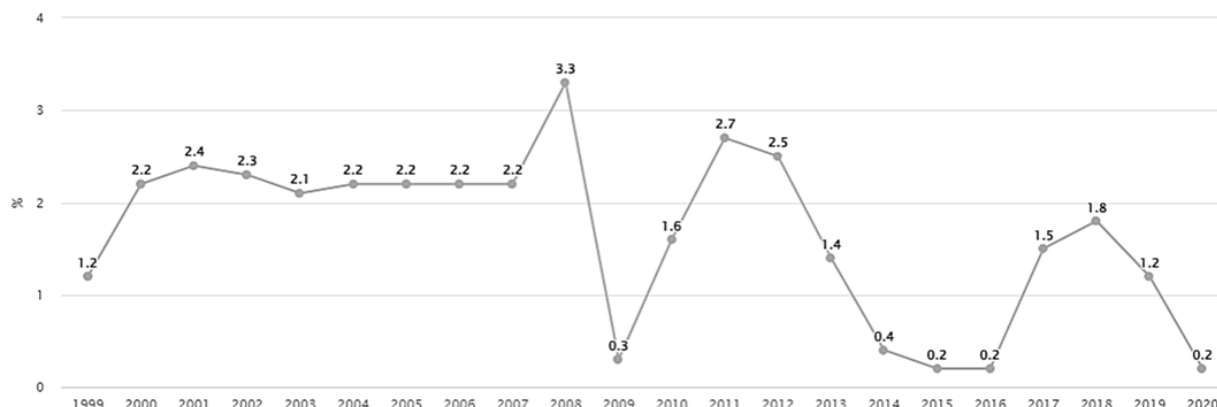
Kao vrlo važan datum ističe se 01.01.2002. godine kada je krenula opsežna opskrba euro novčanicama i kovanicama te je euro bio na raspolaganju u svim sektorima kroz nekoliko dana. U dva mjeseca u potpunosti je završen prelazak na euro čime su nacionalne novčanice i kovanice prestale biti zakonsko sredstvo plaćanja. Euro je tada stigao u 12 država članica Europske Unije i u ruke više od 300 milijuna građana (Europska komisija, 2019). Države koje su od tada imale euro su Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal i Španjolska. Nakon proširenja uvele su ga Slovenija (2007. godine), Cipar i Malta (2008. godine), Slovačka (2009. godine), Estonija (2011. godine), Latvija (2014. godine), Litva (2015. godine) i Hrvatska (2023. godine). Trenutno je euro službena valuta čak 20 država članica eurozone (Hrvatska enciklopedija, bez dat.).

Prijelazno razdoblje zahtijevalo je velike napore u prilagodbi, a neki su se građani suočili s teškoćama u prihvaćanju nove valute. Proces uvođenja eura u Europskoj uniji bio je složen i zahtijevao je pažljivu pripremu i prilagodbu te je euro unatoč početnim poteškoćama uspio postati stabilna i široko prihvaćena valuta.

2.3. Razlozi uvođenja eura

Uvođenje eura u nacionalnu valutnu strukturu zemlje predstavlja složen proces koji obuhvaća duboke ekonomske, političke i socijalne promjene. Ova odluka nije samo tehnička promjena valute, već promjena koja može značajno utjecati na stabilnost gospodarstva, sposobnost upravljanja monetarnom politikom, trgovinske odnose s drugim članicama Eurozone te opću percepciju ekonomske i političke integracije u Europi. Jedan od razloga zbog kojih se uvodi euro je taj što on pomaže u održavanju stabilnih cijena što podrazumijeva da cijene ne bi trebale značajno rasti, a isto tako treba izbjeći i duže razdoblje pada cijena zbog toga što obje navedene situacije mogu prouzročiti negativne učinke na gospodarstvo. S druge strane, stabilne cijene osiguravaju da gospodarstvo raste te da su radna mjesta sigurna. ECB je odgovoran za osiguravanje stabilnosti cijena te teži inflacijskoj stopi od 2% na srednji rok. Na Grafikonu 1. može se vidjeti konvergencija inflacije Euro područja od 1999. do 2020. godine i iz njega se može iščitati kako ECB većinom uspijeva postići inflacijsku stopu od oko 2%. Ipak, uočava se značajan pad inflacijske stope na 0,3% i to 2008. godine kada je započela globalna financijska kriza (European Union, bez dat).

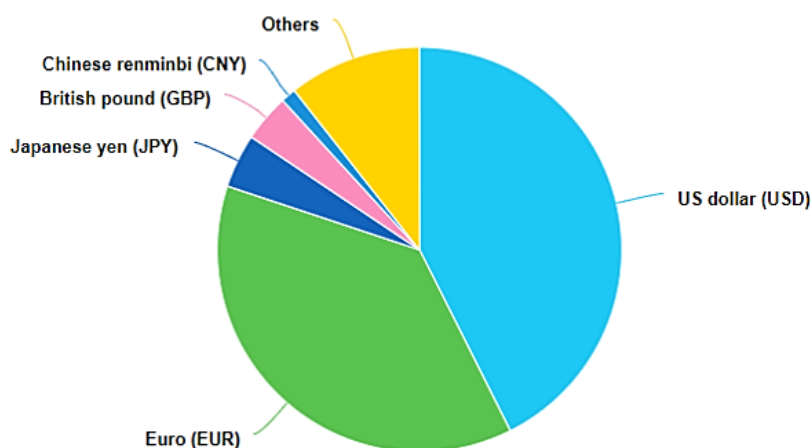
Konvergencija inflacije u Euro području (godišnji % rasta/pada)

Graf 1: Konvergencija inflacije u Europodručju (European Union, bez dat)

Sljedeći razlog za uvođenje eura je što euro kao valuta igra vrlo važnu ulogu u globalnoj ekonomiji, gotovo jednaku kao i američki dolar. U međunarodnim transakcijama, euro se koristi otprilike u istom omjeru kao i dolar. Osim toga, euro je druga najčešće korištena valuta koju središnje banke diljem svijeta koriste za posuđivanje i kreditiranje kao i za držanje svojih finansijskih rezervi što ukazuje na veliku stabilnost i povjerenje u euro na globalnom tržištu. Euro je druga najvažnija valuta na svijetu što potvrđuje Grafikon 2. koji prikazuje udio eura u globalnim plaćanjima za 2020. godinu (European Union, bez dat).

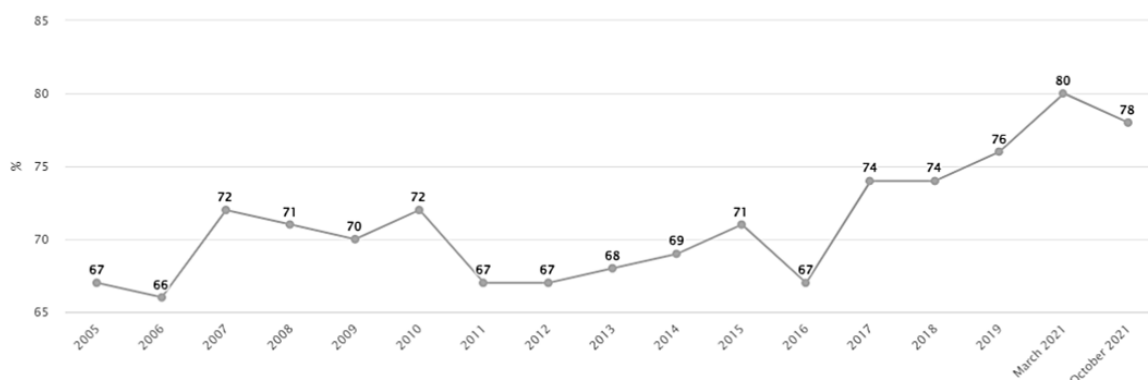
Udio eura u globalnim plaćanjima (2020. godina)

Graf 2: Udio eura u globalnim plaćanjima (European Union, bez dat)

Ono što predstavlja iznimno postignuće je da trenutno otprilike 78% građana zemalja Eurozone vjeruje da je euro dobar za Europsku Uniju što se može vidjeti iz Grafikona 3., a ujedno je to i još jedan razlog za uvođenje eura (European Union, bez dat).

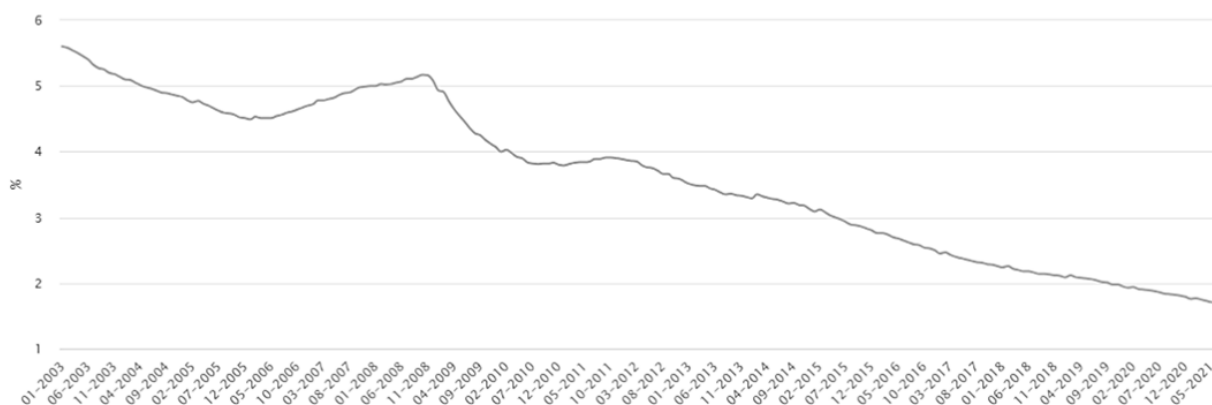
Podrška euru od građana Eurozone

Graf 3: Podrška euru od građana Eurozone (European Union, bez dat)

Dodatno, razlog uvođenja eura je jeftinije posuđivanje novca europskim kućanstvima, poslovnim subjektima i vladama. S obzirom na to da ECB osigurava stabilnost eura kao i cijena, građanima zemalja Europske Unije postaje lakše, ali i jeftinije posuđivati novac. Upravo niži troškovi zaduživanja dovode do toga da građani jeftinije dobivaju hipoteke, a europskim tvrtkama jeftinije je financiranje ulaganja. Navedeno se može vidjeti na Grafikonu 4. koji prikazuje postotak prosječne kamate na stambene kredite koji se s vremenom postepeno smanjuje (European Union, bez dat).

Kretanje prosječne kamatne stope na stambene kredite unutar Eurozone

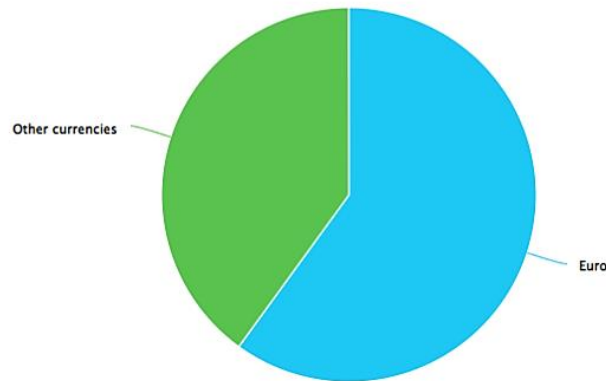

Graf 4: Kretanje prosječne kamatne stope na stambene kredite unutar Eurozone (European Union, bez dat)

Pomoć u promicanju trgovine unutar Europe kao i izvan nje, navodi se kao jedan od idućih razloga za uvođenje eura. Stabilnost eura je privlačna poduzećima koja trguju s Europom i prihvaćaju cijene navedene u eurima čime europska poduzeća ostvaruju uštedu troškova kretanja valuta i troškova pretvaranja eura u druge valute. To ujedno olakšava i pojeftinjuje međusobnu trgovinu zemalja koje koriste euro. Na Grafikonu 5. može se vidjeti

kako je 60% trgovine izvan Eurozone fakturirano u eurima u 2020. godini (European Union, bez dat).

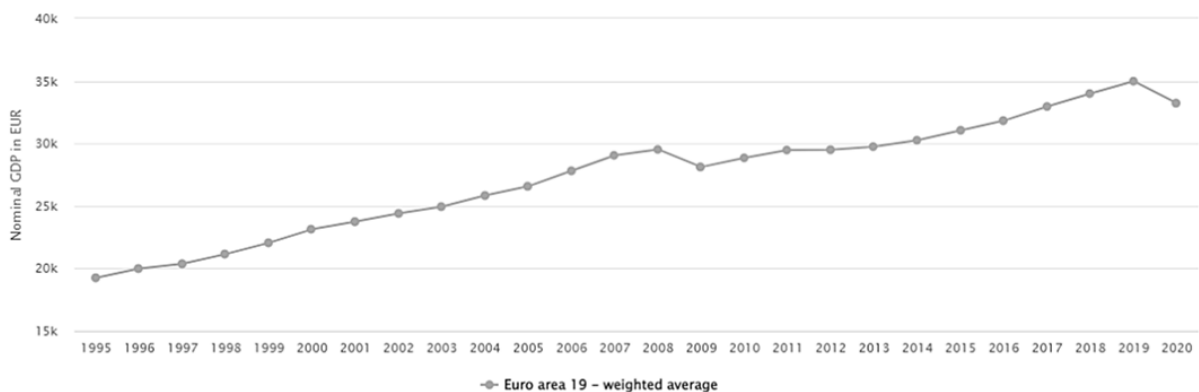
Izvoz izvan Eurozone prema valuti

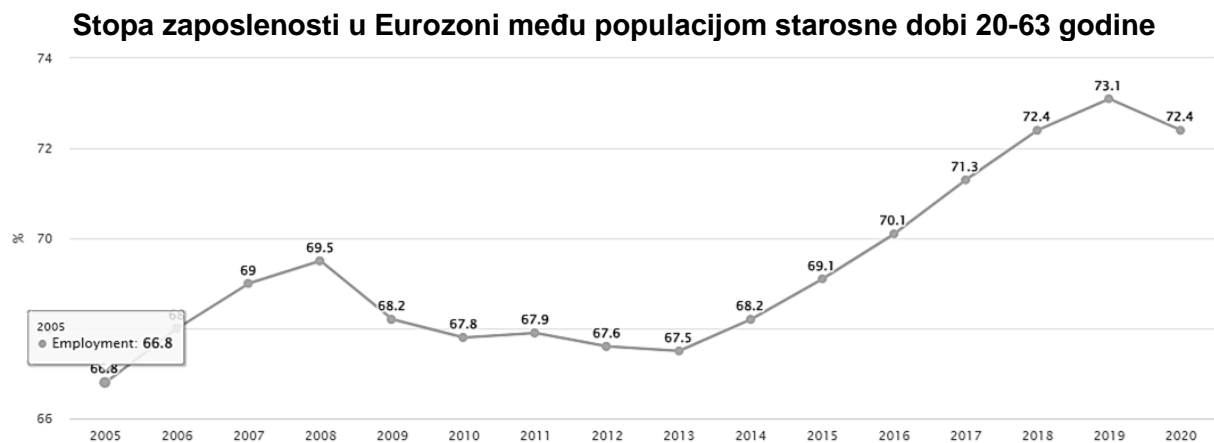
Graf 5: Izvoz izvan Eurozone prema valuti (European Union, bez dat)

Isto tako, životni standard i zaposlenost značajno se poboljšavaju prilikom uvođenja eura. Otkako je uveden 1999. godine, prosječni prihod u eurozoni (EA19) porastao je s 20.900 € na 33.230 € (2020.) što se može vidjeti na Grafikonu 6. U isto vrijeme, postotak zaposlenih porastao je sa 63,6% na 71,8% (2020.) što prikazuje Grafikon 7. Važno je istaknuti da euro nije jedini faktor koji je odgovoran za taj rast. Povećanje prihoda i zaposlenosti u Eurozoni rezultat je kombinacije različitih čimbenika uključujući gospodarske reforme na nacionalnoj i europskoj razini, širenje jedinstvenog tržišta, stabilizaciju cijena, prilagodbe tržišta rada kao i utjecaje globalne ekonomije. Uvođenje eura je doprinijelo stvaranju stabilnog i predvidljivog ekonomskog okruženja, međutim bilo je uspješno prvenstveno zbog politika i mjera koje su podržavale gospodarski rast i zapošljavanje (European Union, bez dat).

Nominalni BDP po glavi stanovnika u Eurozoni

Graf 6: Nominalni BDP po glavi stanovnika u Eurozoni (European Union, bez dat)

Graf 7: Stopa zaposlenosti u Eurozoni među populacijom starosne dobi između 20 godina i 63 godine (European Union, bez dat)

Također, euro je zaštitio gospodarstva Eurozone od nestabilnosti tečaja te je eliminirao troškove valutnih kretanja unutar Eurozone, a ujedno i zaštitio europske potrošače i poduzeća od skupih promjena na valutnim tržištima (European Union, bez dat).

U konačnici, euro se pokazao kao vrlo stabilna i pouzdana valuta koja donosi brojne koristi zemljama članicama Eurozone što dovodi do njihovog ekonomskog rasta, stabilnosti i integracije u europsko, ali i svjetsko gospodarstvo.

2.4. Prednosti i nedostaci uvođenja eura

Uvođenje eura kao službene valute predstavlja značajnu promjenu koja može utjecati na brojne aspekte ekonomskog i društvenog života. Ovaj veliki korak donosi sa sobom niz prednosti, ali i potencijalnih nedostataka koji su spomenuti u nastavku.

Euro donosi brojne koristi pojedincima, poduzećima i gospodarstvima zemalja koje ga koriste. Uvođenje eura kao zajedničke valute omogućava lakšu **usporedbu cijena** među različitim zemljama članicama eurozone što je jedna od velikih prednosti. To potiče tržišnu konkurenciju jer potrošači mogu jednostavno usporediti cijene proizvoda i usluga iz različitih zemalja, što često rezultira nižim cijenama i boljim ponudama. Jedna od također ključnih prednosti eura je osiguravanje **stabilnosti cijena**. Korištenje zajedničke valute smanjuje inflacijske pritiske i omogućava lakše vođenje monetarne politike. Stabilne cijene povećavaju povjerenje građana i poduzeća u ekonomiju, omogućujući im dugoročno planiranje i ulaganje. Euro olakšava **poslovanje** poduzećima unutar eurozone što je dodatna prednost. Zajednička valuta eliminira troškove povezane s konverzijom valuta i smanjuje rizike povezane s fluktuacijama tečaja. To čini međunarodnu trgovinu unutar eurozone jednostavnijom, povoljnijom i sigurnijom. Prednost je i ta što uvođenje eura doprinosi **gospodarskoj**

stabilnosti i rastu. Zajednička valuta omogućava bolje koordiniranje ekonomskih politika među zemljama članicama, što rezultira stabilnijim ekonomskim okruženjem. Stabilna ekonomija potiče ulaganja i stvara povoljnije uvjete za dugoročni gospodarski rast. Kao prednost ističe se i to što **financijska tržišta** unutar eurozone postaju bolje **integrirana** zahvaljujući euru. Poboljšana integracija povećava učinkovitost tržišta, olakšava protok kapitala i smanjuje troškove financiranja. To dovodi do boljih uvjeta za investicije i podržava razvoj inovacija i novih tehnologija. Euro povećava utjecaj eurozone na **globalnu ekonomiju** te se i to smatra prednošću. Kao jedna od najvažnijih svjetskih valuta, euro daje Eurozoni značajnu moć u međunarodnim ekonomskim i financijskim pregovorima. To omogućava europskim zemljama da bolje štite svoje ekonomske interese na globalnoj sceni. Euro predstavlja **opipljiv simbol europskog identiteta i jedinstva** što je svakako prednost njegovog uvođenja. Korištenje zajedničke valute jača osjećaj pripadnosti europskoj zajednici među građanima Eurozone (Europska Unija, bez dat). Sve ove prednosti zajedno doprinose stvaranju stabilnijeg i prosperitetnijeg ekonomskog okruženja unutar Eurozone, čime se dugoročno poboljšava kvaliteta života za sve njene građane.

Uvođenje eura ima i nekoliko značajnih nedostataka te je jedan od njih **gubitak monetarne autonomije** jer kada zemlja usvoji euro, ECB preuzima kontrolu nad određivanjem kamatnih stopa, koje možda neće odgovarati specifičnim potrebama te zemlje. Kao još jedan nedostatak javlja se i **nemogućnost deprecijacije valute**. Zemlje koje koriste euro nemaju mogućnost devalvacije svoje valute kako bi poboljšale konkurentnost tijekom ekonomske krize. Ako neka zemlja ima višu inflaciju od drugih članica Eurozone, brzo može postati nekonkurentna. **Ograničenja fiskalne politike** može se javiti također kao nedostatak uvođenja eura. Pakt o stabilnosti i rastu nameće ograničenja na državne deficite, što može otežati provođenje ekspanzivne fiskalne politike tijekom recesije. Ograničenja u zaduživanju otežavaju zemljama da povećaju javnu potrošnju kako bi potaknule gospodarski rast. Iako zemlje ponekad ignoriraju ova ograničenja kad je to nužno, pritisak na smanjenje potrošnje može značajno oslabiti gospodarstvo. Nedostatak može biti i taj da u Eurozoni, **ECB nije spremna djelovati kao zajmodavac posljednje instance**, što povećava pritisak na prinose državnih obveznica i prisiljava zemlje na provođenje mjera štednje. Nedostatak podrške od strane ECB-a može dovesti do ozbiljnih ekonomskih problema. Kao posljednji nedostatak, ali ne i manje važan, javlja se **nemogućnost izlaska** iz Eurozone. Zbog visokih troškova izlaska, zemlje se suočavaju s potrebom prihvaćanja strogih mjera štednje i uvjeta pomoći koje nameće Europska unija. To može narušiti nacionalni ponos i demokratske procese jer vlade gube kontrolu nad ekonomskom politikom i suočavaju se s velikim društvenim nezadovoljstvom (Economics, 2017). Ovi nedostaci pokazuju da, iako euro donosi mnoge prednosti, usvajanje

zajedničke valute zahtijeva pažljivo razmatranje svih potencijalnih rizika i posljedica kako bi se osigurala stabilnost i prosperitet neke zemlje.

Dok euro donosi jasne ekonomske prednosti, njegovo uvođenje zahtijeva pažljivo balansiranje između koristi i rizika. Zemlje moraju biti svjesne posljedica i moraju biti spremne na prilagodbu svojih politika kako bi maksimalno iskoristile prednosti Eurozone, uz istovremeno minimiziranje negativnih utjecaja na nacionalnu ekonomiju i društvo.

2.5. Značajke Eurozone

Eurozonu karakterizira uporaba zajedničke valute - eura. Uvođenje eura kao jedinstvene valute donosi brojne prednosti, a njegova uloga u europskoj ekonomiji je od ključne važnosti. Monetarna politika u Eurozoni upravljana je od strane Europske središnje banke koja postavlja jedinstvenu kamatnu stopu s ciljem očuvanja stabilnosti cijena. Pored toga, ključne institucije kao što su Europski parlament, Europska komisija, Europsko vijeće i Vijeće Europske unije nose važne uloge u donošenju odluka i funkcioniranju Eurozone (Europski parlament, 2024). U daljnjem tekstu razmotrit će se svaka od ovih značajki i institucija.

Kao što je već spomenuto, **euro** je službena valuta 20 od 27 država članica Europske Unije koje zajedno čine Eurozonu, odnosno Euro područje. Upravo tih 20 zemalja zamijenilo je svoju nacionalnu valutu eurom i to su Austrija, Belgija, Hrvatska, Cipar, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Portugal, Slovačka, Slovenija i Španjolska. Postoje i države članice koje ne pripadaju Eurozoni i to su zemlje u kojima euro još nije uveden, ali će se pridružiti Eurozoni čim ispune potrebne uvjete, a to su Bugarska, Češka, Mađarska, Poljska, Rumunjska i Švedska. Također, postoje i države članice koje su izuzete iz Eurozone te su one specifične po tome što takve države mogu dogovoriti izuzeće od bilo kojeg zakonodavnog akta ili ugovora Europske unije i time ne sudjelovati u određenim područjima politike. Država članica koja se izuzela od eura je Danska jer je nakon pristupanja Europskoj Uniji zadržala svoju nacionalnu valutu (Europska unija, bez dat). Euro predstavlja najočigledniji primjer europske integracije te ga svakodnevno koristi otprilike 341 milijun ljudi čime postaje druga najrasprostranjenija valuta na svijetu. Prednosti zajedničke valute jasno su vidljive svima koji putuju izvan svoje zemlje ili kupuju preko internetskih stranica iz drugih država članica Europske unije (Europska unija, bez dat). Unutar Eurozone jedino zakonsko sredstvo plaćanja je euro i ukoliko ne postoji poseban sporazum vezan uz sredstvo plaćanja, svi vjerovnici obavezni su prihvatiti plaćanje u euru (Europska unija, bez dat).

Važna institucija je **Europska središnja banka** koja ima za zadaću održavanje stabilnosti cijena što predstavlja najvažniji doprinos koji monetarna politika može pružiti gospodarskom rastu i otvaranju novih radnih mjesta. Stabilnost cijena postiže se kontroliranjem inflacije kako bi ona ostala niska, stabilna i predvidljiva (Europska unija, bez dat). ECB je uvela mjerljivu metodu za izračun inflacije koja bi bila idealna, uz pomoć različitih instrumenata monetarne politike. ECB je takvu referentnu vrijednost definirala kao godišnju stopu rasta harmoniziranog indeksa potrošačkih cijena (HICP) za Eurozonu kojoj je cilj da ostane ispod 2%. Pri tome su preniska i previsoka inflacija jednako štetne (Vukić S., 2018). Za postizanje stabilnosti cijena ECB koristi odgovarajuće alate pri čemu su kamatne stope jedan od glavnih instrumenata. Zbog promjena u gospodarstvu koje su otežale održavanje stabilnosti cijena, ECB je posljednjih godina dodala nove instrumente kako bi učinkovito odgovorila na te izazove (Europska središnja banka, bez dat). Jedan od instrumenata je „Program kupnje vrijednosnih papira“ (APP) u okviru kojeg su ECB i nacionalne središnje banke kupile niz imovine uključujući državne obveznice, vrijednosne papire koje su izdale europske nadnacionalne institucije, korporativne obveznice, vrijednosne papire osigurane imovinom i pokrivenne obveznice (Europska središnja banka, 2022). APP je pomogao vratiti inflaciju u skladu sa ciljanom inflacijom od 2% te je pomogao poduzećima diljem Europe da imaju bolji pristup kreditima, potaknuo ulaganja, stvorio radna mjesta i podržao ukupni gospodarski rast koji je neophodan za stabilizaciju inflacije (Europska središnja banka, 2022). Također, instrument koji je ECB lansirala naziva se „Ciljane operacije dugoročnijeg refinanciranja“ (TLTRO). Prva serija ovog instrumenta najavljena je 2014. godine, druga serija 2016. godine i treća serija (TLTRO III) 2019. godine. TLTRO III omogućuje bankama da posude novac uz vrlo povoljne uvjete. Kamatna stopa koju banka plaća na posudbe nije fiksna, već ovisi o tome koliko ta banka izdaje zajmova nefinancijskim tvrtkama i kućanstvima. Ako banka aktivno daje više zajmova navedenim sektorima, kamatna stopa koju plaća ECB-u bit će niža što znači da će banka plaćati manji trošak za posudbu novca. Time se nastoji povećati ukupna količina kredita koja dolazi do poduzeća i kućanstva što može pomoći u ekonomskom rastu i stabilizaciji (Europska središnja banka, bez dat). Kao privremeni instrument javio se „Hitni program kupnje zbog pandemije“ (PEPP) koji građanima i poduzećima omogućava pristup povoljnim sredstvima koja su im potrebna da prebrode krizu. PEPP omogućava ECB-u kupnju različitih vrsta vrijednosnih papira na financijskim tržištima te tako dolazi do rasta cijena tih vrijednosnih papira, a ujedno i snižavanja kamatnih stopa na tržištu. Time pojeftinjuje zaduživanje za građane, poduzeća i države, podupire se gospodarstvo, a dužnicima je olakšana otplata dugova. PEPP je pokrenut kao odgovor na pandemiju COVID-19 te su njime uspješno stabilizirana financijska tržišta (Europska središnja banka, 2021).

Također vrlo važna institucija je i **Europski parlament** koji predstavlja zakonodavno tijelo Europske unije te se sastoji od 720 zastupnika čije članove izravno biraju glasači Europske unije svakih pet godina (Europska unija, bez dat). Zastupnici su okupljeni u klubove zastupnika i podijeljeni su prema političkom opredjeljenju (Europski parlament, bez dat). Europski parlament ima tri glavna područja rada, a to su zakonodavno, nadzorno i proračunsko. Što se tiče zakonodavnog područja rada, Europski parlament zajedno s Vijećem Europske unije donosi propise Europske unije na temelju prijedloga Europske komisije. Također, donosi odluke o međunarodnim sporazumima i o proširenjima te preispituje program rada Komisije i poziva Komisiju da predloži zakonodavne akte. Što se tiče nadzornog područja rada, Europski parlament provodi demokratski nadzor svih institucija Europske unije te izabire predsjednika Komisije i odobrava Komisiju kao tijelo. Također, odobrava izvršenje proračuna EU-a i raspravlja o monetarnoj politici s Europskom središnjom bankom te postavlja pitanja Komisiji i Vijeću, a ujedno promatra izbore. Što se pak tiče proračunskog područja rada, Europski parlament zajedno s Vijećem odlučuje o proračunu EU-a te odobrava dugoročni proračun EU-a (Europska unija, bez dat).

Nadalje, bitna je i **Europska komisija** koja predstavlja izvršno tijelo Europske unije. Ona ima nekoliko glavnih uloga, a to su predlaganje novih propisa i programa te praćenje njihove provedbe i upravljanje proračunom Europske unije. Europska komisija se vodi načelima transparentnosti, etičnog ponašanja, jednakih mogućnosti, višejezičnosti te digitalne transformacije i učinka na okoliš. Njenim radom upravlja Kolegij od 27 povjerenika na čelu s predsjednicom (Europska komisija, bez dat).

Važnu ulogu ima i **Europsko vijeće** koje određuje opći politički smjer i prioritete Europske unije, a članovi su šefovi država ili vlada zemalja Europske unije, predsjednik Europskog vijeća i predsjednik Europske komisije. Europsko vijeće ujedno se bavi pitanjima koja nije moguće riješiti na nižim razinama međudržavne suradnje te određuje zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Europske unije. Također, nominira i imenuje osobe na određene visoke položaje na razini Europske unije. Europsko vijeće sastaje se četiri puta godišnji, no predsjednik može sazvati i dodatne sastanke ukoliko se radi o hitnim pitanjima. Odluke se većinom donose konsenzusom, no ponekad i jednoglasno ili kvalificiranom većinom pri čemu pravo glasa imaju samo šefovi država ili vlada (Europska unija, bez dat).

Vijeće Europske unije također ima važnu ulogu. To je zapravo glas vlada država članica Europske unije te donosi zakonodavstvo i koordinira politike Europske unije. Članovi su ministri iz svih zemalja Europske unije, ovisno o području politike o kojem se raspravlja, stoga ono nema stalnih članova. Vijeće Europske unije je zajedno s Europskim parlamentom glavno tijelo Europske unije za donošenje odluka. Za donošenje odluka uglavnom je potrebna

kvalificirana većina. Jedna od važnih zadaća Vijeća Europske unije je da pregovara o zakonodavstvu Europske unije i donosi ga zajedno s Europskim parlamentom na temelju prijedloga Europske komisije. Ujedno, bitna zadaća je da sklapa sporazume između Europske unije i drugih zemalja ili međunarodnih organizacija te da donosi godišnji proračun Europske unije zajedno s Europskim parlamentom (Europska unija, bez dat).

Navedene institucije i njihove politike omogućuju učinkovit rad Eurozone, čime se osigurava stabilno i prosperitetno gospodarsko okruženje za sve države članice. Uz pažljivo upravljanje monetarnom politikom od strane Europske središnje banke i koordinirane napore ključnih europskih institucija, Eurozona može odgovoriti na ekonomske izazove i pružiti svojim članicama stabilnu i sigurnu ekonomsku budućnost.

3. Proces prilagodbe odabranih zemalja Europske unije na uvođenje eura

U ovom dijelu rada fokus će biti na četiri zemlje: Hrvatsku, Sloveniju, Estoniju i Litvu, pri čemu će se na početku analizirati razlozi odabira pojedine zemlje. Potom će biti pojašnjeno na koji način su se navedene zemlje pripremale za uvođenje eura te će ujedno biti navedeni ključni trenuci i izazovi kroz koje su zemlje proleze te stavovi njihovih građana o uvođenju eura.

3.1. Razlog odabira pojedine zemlje

Hrvatska je uvela euro 2023. godine što je čini najnovijom članicom Eurozone. Razlog zbog kojeg je ova zemlja odabrana za analizu je što ona pruža najnovije iskustvo i aktualne izazove s kojima se zemlja suočila tijekom prilagodbe na euro. Osim toga, Hrvatska je zanimljiva zbog svoje nedavne prošlosti kao zemlje koja je prošla kroz ratna razaranja i tranziciju iz planske ekonomije u tržišnu ekonomiju. Analizom Hrvatske može se sagledati kako se novija članica prilagodila i koje je specifične izazove i prilike iskusila (European Central Bank, bez dat).

Slovenija je prva bivša socijalistička zemlja koja je uvela euro 2007. godine. Nakon stjecanja neovisnosti 1991. godine, ova zemlja je provela brojne ekonomske reforme i brzo se prilagodila tržišnoj ekonomiji. Njene uspješne prilagodbe i stabilan ekonomski rast čine je idealnim primjerom zemlje koja je uspješno integrirala europske standarde. S obzirom da je Slovenija već duže vrijeme članica Eurozone, analiza njenog iskustva može pružiti vrijedne uvide u dugoročne učinke članstva u Eurozoni na gospodarstvo, financijsku stabilnost i društvo općenito (European Central Bank, 2007).

Estonija je uvela euro 2011. godine, što je čini jednom od najnovijih članica Eurozone. Poznata je po svojoj naprednoj digitalnoj ekonomiji i inovativnim rješenjima u upravljanju. Kao pionir u digitalizaciji, Estonija je razvila jedinstvene e-usluge koje su postale model za druge zemlje. Njena digitalna infrastruktura i tehnologije omogućile su bržu i učinkovitiju tranziciju u tržišnu ekonomiju. Kao najmanja baltička država, Estonija predstavlja primjer kako male ekonomije mogu uspješno integrirati euro i održavati gospodarsku stabilnost (European Central Bank, 2011).

Litva je uvela euro 2015. godine, čime je postala posljednja baltička zemlja koja je pristupila Eurozoni. Analiza ove zemlje omogućuje razumijevanje izazova i koristi s kojima se suočavaju zemlje u kasnijim fazama pristupanja Eurozoni. Litva je aktivno radila na integraciji u europski ekonomski prostor, što uključuje usvajanje europskih standarda i regulativa (European Central Bank, 2015).

Svaka od navedenih zemalja predstavlja jedinstven primjer kako se suočiti s izazovima i iskoristiti prilike prilikom integracije u Eurozonu te pružaju vrijedne lekcije za buduće članice.

3.2. Priprema odabranih zemalja za euro

Priprema za uvođenje eura svake od odabranih zemalja uključivala je sveobuhvatne nacionalne planove i strategije prilagodbe te financijsku pripremu. Također, bitno je spomenuti i ključne trenutke i izazove s kojima su se zemlje suočile. Svaka zemlja provodila je inicijative za pripremu građana na promjene koje donosi uvođenje zajedničke valute - eura.

3.2.1. Nacionalni planovi i strategije prilagodbe

3.2.1.1. Hrvatska

Vlada Republike Hrvatske je zajedno s Hrvatskom narodnom bankom 2018. godine pripremila dokument pod nazivom „Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj“ kojemu je bio cilj da analizira ekonomske koristi i troškove uvođenja eura te da pobliže upozna javnost sa njima. Koristi koje Hrvatska dobiva uvođenjem eura su uklanjanje valutnog rizika povezanog s tečajem kune prema euru, smanjenje troška zaduživanja domaćih sektora, smanjenje vjerojatnosti izbijanja skupih bankovnih kriza, rizik valutne krize u potpunosti nestaje, nestaju transakcijski troškovi zamjene kuna u eure i obratno, jačanje međunarodne razmjene i ulaganja, sudjelovanje u raspodijeli monetarnog prihoda Euro sustava te pristup mehanizmima financijske pomoći Eurozone. Isto tako, postoje i troškovi koje je Hrvatska snosila zbog uvođenja eura, a oni se odnose na gubitak samostalne monetarne i tečajne politike, porast razine cijena zbog konverzije kuna u euro, rizik od snažnih priljeva

kapitala i nagomilavanja makroekonomskih neravnoteža, jednokratni troškovi pri zamjeni valute, jednokratni troškovi pristupanja Hrvatske narodne banke Euro sustavu te dužnost sudjelovanja u pružanju pomoći drugim državama članicama. Na strani troškova mogu se uočiti jednokratni financijski troškovi, dok će većina koristi ipak biti trajna. Unutar spomenutog dokumenta opisane su i sve aktivnosti i politike koje je bilo potrebno poduzeti da bi se uveo euro kao službena valuta u Hrvatskoj (Euro, 2018).

Hrvatska je provela opsežnu pripremu za uvođenje eura što je ujedno uključivalo i usvajanje „Nacionalnog plana zamjene hrvatske kune eurom“ 2020. godine. Njime su detaljno opisane sve ključne operativne mjere potrebne za nesmetano provođenje zamjene valute. To uključuje pravila za preračunavanje cijena i drugih vrijednosti, konverziju depozita i kredita te prilagodbu promjenjivih kamatnih stopa. Plan se nadovezuje na Euro strategiju s glavnim načelom zaštite potrošača (Hrvatska narodna banka, 2020). Glavne točke navedenog plana bile su sljedeće (Hrvatska narodna banka, 2020):

- na dan svoga uvođenja euro će postati zakonsko sredstvo plaćanja u Hrvatskoj
- konverzija gotovog novca, depozita, kredita, cijena i ostalih novčanih iskaza vrijednosti provodit će se bez naknade primjenom fiksnog tečaja konverzije
- glavna transakcija zamjene novčanica i kovanog novca kuna u eure provest će se tijekom prva dva tjedna od dana uvođenja eura
- HNB će bez vremenskog ograničenja mijenjati novčanice kuna u eure, a kovani novac do isteka tri godine od dana uvođenja eura
- konverzija u euro kunskih sredstava na računima u bankama provest će se trenutačno na dan uvođenja eura
- od dana uvođenja eura svi kunski krediti i krediti s valutnom klauzulom u eurima smatrat će se kreditima u eurima
- tijekom prva dva tjedna od dana uvođenja eura u optjecaju će se istodobno nalaziti kune i euri, a nakon isteka tog razdoblja euro će biti jedino zakonsko sredstvo plaćanja
- nadležna tijela poduzet će niz mjera u svrhu zaštite potrošača od neopravdanog povećanja i neispravnog preračunavanja cijena
- obveza dvojnog iskazivanja cijena ključna je mjera za sprječavanje neopravdanog povećanja i neispravnog preračunavanja cijena

Provodila se edukacija na internetskim stranicama Hrvatske narodne banke o izgledu novčanica i kovanica eura kako bi se građani i gospodarstvenici mogli pobliže upoznati sa dizajnom, izgledom te zaštitnim obilježjima eura. Također, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja je u suradnji s Koordinacijskim odborom za prilagodbu gospodarstva i zaštitu

potrošača uspostavilo Etički kodeks kao jedan od mehanizama koji će doprinijeti stvaranju sigurnog okruženja za potrošače te omogućiti pouzdano i transparentno uvođenje eura u Hrvatskoj. Građanima je postala dostupna i aplikacija za preračunavanje kuna u eure i obratno pomoću kalkulatora za konverziju. Veoma je važna Hrvatska gospodarska komora koja je od samih početaka uključena u proces zamjene hrvatske kune eurom putem različitih skupina formiranih od strane Vlade Republike Hrvatske, te kroz različite aktivnosti u cilju pripreme i informiranja gospodarstvenika. Bila je zadužena za organizaciju različitih događanja i aktivnosti kao što su radionice, savjetovanja i slično. Aktiviran je i besplatan info telefon gdje su građani mogli dobiti sve odgovore na pitanja vezana uz zamjenu kune eurom te je Hrvatska narodna banka objavila i vodič za provjeru euro novčanica i euro kovanica za maloprodaju. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga objavila je Edukativni vodič o uvođenju eura u cilju upoznavanja korisnika financijskih usluga iz nebankarskog sektora s promjenama koje donosi uvođenje eura (Hrvatska gospodarska komora, bez dat).

3.2.1.2. Slovenija

Vlada Republike Slovenije je zajedno s Bankom Slovenije 2005. godine objavila „Načrt uvedbe evra“ koji je namijenjen javnosti sa informacijama vezanim uz proceduralne korake uvođenja eura. U njemu je spomenuto na koji način će se odvijati odnosi s javnošću, detaljnije je pojašnjen pravni okvir te su istaknute informacije vezane za dvojno iskazivanje cijena, upotrebu eura, opskrbu novcem i mogućnosti razmjene novčanica i kovanica (Banka Slovenije, 2005). Ažuriran je nekoliko puta kako se približavao datum prijelaza na euro (European Commission, 2013). Nakon toga, 2006. godine objavljena je brošura pod nazivom „Evro za vse nas – Prihaja evro“ koja je građanima detaljnije pojasnila zašto se uvodi euro u Sloveniji te što im on donosi. U njemu se nalazi objašnjenje samog eura te su navedene aktivnosti koje je potrebno odraditi kako bi se uspješno uveo euro. Isto tako, spomenuti su i načini kako se građani mogu pripremiti za uvođenje eura te su navedeni ključni datumi, pravila izračuna i dvojnog iskazivanja cijena, a ujedno su prikazane novčanice i kovanice eura koje će se koristiti (Banka Slovenije, 2006). Krajem 2006. godine objavljena je nova brošura pod nazivom „Evro za vse nas – Evro pred vrati“ za javnost koja sadržava ključne datume vezane uz opskrbu i korištenje eura, informacije vezane uz mogućnosti zamjene tolarskih novčanica i kovanica, iznos tečaja, mogućnosti plaćanja karticama te kontakt informacije ukoliko netko od građana zatraži pomoć vezanu uz novu valutu (Banka Slovenije, 2006). Slovenija je detaljno planirala i provodila strategije prilagodbe prije uvođenja eura, a glavne smjernice bile su sljedeće (Hrvatska narodna banka, 2006):

- tijekom prva dva tjedna od dana uvođenja eura, moći će se plaćati s novčanicama i kovanicama u tolarima i eurima

- u bankama i štedionicama bit će moguće novčanice i kovanice u tolarima besplatno zamijeniti po konverzijskom tečaju do 1. ožujka 2007. godine
- banke i štedionice moći će zahtijevati da se zamjena gotovine u tolarima koja prelazi 1.500 eura najavi jedan radni dan prije planirane zamjene, a ukoliko zamjena neće biti najavljena, banke i štedionice moći će za zamjenu gotovine u tolarima koja prelazi 1.500 eura zaračunati troškove zamjene
- od 2. ožujka 2007. godine bit će moguće besplatno zamijeniti novčanice u tolarima samo u Banci Slovenije bez vremenskog ograničenja
- kovanice će se moći zamjenjivati najkasnije do 31. prosinca 2016. godine
- od 1. siječnja 2007. godine, u bezgotovinskom poslovanju jedino zakonsko sredstvo plaćanja bit će euro
- od 1. siječnja 2007. godine stanja na računima koja su u tolarima u slovenskim bankama, automatski i besplatno će se pretvoriti u eure
- Banka Slovenije počela je 1. prosinca 2006. preko poslovnih banaka prodavati komplete za upoznavanje euro kovanica osobama koje profesionalno rukuju gotovinom, a prodaja kompleta euro kovanica prema javnosti započela je 15. prosinca 2006 (Europska središnja banka, bez dat).

3.2.1.3. Estonija

Nacionalni plan prijelaza na euro u Estoniji objavljen je 2010. godine, a u njemu je opisano što sve utječe na uvođenje eura te koji su glavni principi prelaska na euro. Također, pojašnjen je pravni okvir kao i značenje centralne banke i kreditnih institucija, ali i utjecaj eura na poslovni sektor. Spominje se i oporezivanje te na koji način će se zaštititi potrošače, odnosno na koji način će se komunicirati sa javnosti (Les Amis de l'Euro, 2010).

Kroz „Komunikacijsku strategiju za uvođenje eura u Estoniji“ odobrenu 2010. godine, željele su se utvrditi smjernice za informativnu kampanju o uvođenju eura. Postavljen je cilj da 90% stanovnika bude dobro informirano o svim aspektima prelaska na euro te da 65% stanovnika podrži njegovo uvođenje. Informativna kampanja doprinijela je da se osigura jednostavan prelazak na euro, a velika pažnja bila je posvećena poduzećima, manjinama i ranjivim skupinama (EU Monitor, 2011).

Smatralo se da će uvođenje eura u Estoniji pozitivno utjecati na njihovu ekonomiju, ali i na veće povjerenje ljudi i to upravo zbog toga što neće biti mjenjačkih troškova, a kamatne stope na kredite će se smanjiti. Također, euro potiče stabilnost gospodarstva i pojednostavljuje trgovinu, a putovanje, kupnja robe i usluga u inozemstvu postati će ugodnije. Isto tako, ulaganje u Estoniju postati će lakše i sigurnije za strane ulagače (Eesti Pank, bez dat). Pripreme banke „Eesti Pank“ za euro uglavnom su bile usredotočene na aktivnosti kao što su

praćenje ispunjavanja kriterija za prelazak na euro, rad s kreditnim institucijama kako bi se zajamčila sigurnost promjene gotovine, izmjene u sustavima plaćanja i obračuna te informiranje šire javnosti (Eesti Pank, 2010).

3.2.1.4. Litva

Litva je pripremila „Nacionalni plan usvajanja eura“ gdje su utvrđeni glavni elementi prijelaza, raspored te ključne institucije koje su uključene, a koje su željele osigurati da priprema i konačno uvođenje eura bude uspješno. Cilj je pomoći javnosti da se pripremi za uvođenje eura i da se doprinese jednostavnom i uspješnom prelasku na euro. Unutar plana nalazi se raspored za prelazak na euro koji se dijeli na pripremno razdoblje, razdoblje dvojnog opticaja i daljnje mjere nakon razdoblja dvojnog opticaja (Lietuvos Bankas, 2005). Prva faza je započela čim je Litva postala članica Europske Unije. Druga faza je razdoblje pripreme za razmjenu valuta te je ovo najintenzivnija faza informativno-komunikacijske kampanje o uvođenju eura. Treća faza je razdoblje nakon uvođenja eura koje će pokrivati dan uvođenja eura, ali i godinu dana nakon uvođenja (Seimas, 2013).

Također, napravljena je i „Strategija javnog informiranja“ koja razlikuje različite ciljne skupine na temelju prirode njihovih aktivnosti i potreba za informacijama, a ujedno strategija pruža informacijske i komunikacijske mjere kako doprijeti do njih. Fokus je na oglašavanju, odnosima s javnošću, internetu i drugim komunikacijskim sredstvima (Lietuvos Bankas, 2005). Strategija je pripremljena na temelju Nacionalnog plana (Seimas, 2013).

S obzirom da su Estonija i Latvija u to vrijeme već bile u Eurozoni, smatralo se da će ulazak Litve potaknuti dublje ekonomske odnose među njima (IUS-INFO, 2014).

3.2.2. Financijska priprema

3.2.2.1. Hrvatska

Što se tiče financijske pripreme Hrvatske za uvođenje eura, početna stavka bila je pridruživanje Europskom tečajnom mehanizmu (ERM II) u srpnju 2020. godine. Središnji paritet određen je na razini 1 euro = 7,53450 kuna, što je današnji referentni tečaj Europske središnje banke. Hrvatska je uspješno provela sve mjere na koje se obvezala u pismu namjere o ulasku u Europski tečajni mehanizam, a koje su se odnosile na jačanje supervizije bankovnog sustava, jačanje okvira za provođenje makroprudencijalne politike, jačanje okvira za sprječavanje pranja novca, unaprjeđenje sustava prikupljanja, obrade i objave statističkih podataka te poboljšanje upravljanja u javnom sektoru te smanjenje administrativnoga i financijskog opterećenja za gospodarstvo. Hrvatska je iskazala čvrstu namjeru da uvede euro čim kriteriji konvergencije budu ispunjeni (Ministarstvo financija, 2020). Ona je morala sudjelovati u mehanizmu bez ozbiljnih napetosti najmanje dvije godine kako bi mogla uvesti

euro (Europska komisija, 2020). Europska komisija objavila je 2022. godine da je Hrvatska ispunila sve kriterije konvergencije, a ujedno je potvrdila i da je hrvatsko zakonodavstvo u cijelosti usklađeno sa potrebnim zahtjevima te je zaključila da je Hrvatska spremna uvesti euro 1. siječnja 2023. čime će postati dvadeseta država članica Euro područja. Boravak Hrvatske u ERM II trajao je 2,5 godine (Ministarstvo financija, 2022).

Obveza dvojnog iskazivanja cijena započela je 5. rujna 2022. godine i trajala je sve do 31. prosinca 2023. godine. Tijekom tog razdoblja, poslovni subjekti i drugi obveznici morali su iskazati cijenu i u eurima i u kunama. Upravo je to bila ključna mjera za zaštitu potrošača u postupku uvođenja eura. Mjesec dana prije uvođenja eura građani su mogli u bankama, Financijskoj agenciji i Hrvatskoj pošti nabaviti najviše dva početna paketa euro kovanica po jednoj transakciji. Početni paket za građane sadržavao je 33 euro kovanice u svim apoenima i vrijednosti od 13,28 eura te je za njega potrošač plaćao iznos od 100,00 kuna. Početni paket za poslovne subjekte sadržavao je 525 euro kovanica pakiranih u manje vrećice po apoenima te mu je vrijednost bila 145 eura i 50 centa, a mogao se kupiti za 1.096,27 kuna (Hrvatska gospodarska komora, bez dat).

Od 15. prosinca 2022. do 15. siječnja 2023. godine nije se naplaćivala naknada za podizanje gotovine debitnim karticama na bankomatima drugih banka u Hrvatskoj, a sve to kako bi građanima bio omogućen dovoljan broj bankomata za isplatu gotovine. Građanima je zadnjeg dana prosinca bilo na raspolaganju 1.300 bankomata koji su isplaćivali gotovinu u kunama, a od 1. siječnja je 2.700 bankomata isplaćivalo gotovinu u eurima. Svih 4.000 bankomata bilo je prilagođeno do sredine siječnja tako da su građani mogli nesmetano podizati gotovinu za svojih bankomata (Hrvatska gospodarska komora, bez dat).

Dvojni opticaj započeo je 1. siječnja 2023. godine i završio 14. siječnja 2023. godine, a u tom razdoblju za gotovinska plaćanja upotrebljavale su se i kune i euri. (Hrvatska gospodarska komora, bez dat). Od 1. siječnja 2024. godine poslovne banke, Fina i Hrvatska pošta d.d. prestali su pružati uslugu zamjene valute te su se novčanice i kovanice kuna mogle zamijeniti samo kod Hrvatske narodne banke bez naknade. Naime, Hrvatska narodna banka će trajno mijenjati novčanice eura, a kovanice će se moći zamijeniti sve do 31. prosinca 2025. godine (Hrvatska gospodarska komora, bez dat).

3.2.2.2. Slovenija

Slovenija je ušla u Europski tečajni mehanizam (ERM II) u lipnju 2004. godine te je središnji tečaj za slovenski tolar utvrđen na 239,640 SIT/EUR. Time se Slovenija obvezala da će nastaviti poduzimati potrebne mjere kako bi se smanjila inflacija te da će pripaziti na kretanja domaćih troškova, a posebice plaća. Vlasti su bile zadužene za praćenje makroekonomskih

kretanja, naravno u suradnji sa nadležnim tijelima Europske Unije. Fiskalna politika kontrolirala je inflatorne pritiske, a financijski nadzor kontrolirao je povećanje domaćeg kredita. Željelo se ojačati domaće mehanizme prilagodbe te održati ukupnu konkurentnost gospodarstva (European Central Bank, 2004). U svibnju 2006. godine Europska komisija objavila je da je Slovenija spremna za pridruživanje Euro području s obzirom da je ispunila sve konvergencijske kriterije te je zaključila kako se može pridružiti 01. siječnja 2007. godine čime će postati trinaesta članica. Boravak Slovenije u ERM II trajao je 2,5 godine (European Commission, 2013).

Kako bi se ljudi naviknuli na cijene u eurima, od 01. ožujka 2006. godine, cijene roba i usluga obavezno su morale biti iskazane i u tolarima i u eurima. Obvezno dvojno iskazivanje cijena trajalo je sve do kraja lipnja 2007. godine. Slovenija je za prelazak odabrala scenarij „Veliki prasak“, odnosno gotovina u eurima se uvela na isti dan kada je euro službeno postao nova valuta, to jest 01. siječnja 2007. godine. Ona je bila prva zemlja Europske Unije koja je iskusila ovaj scenarij i to je odradila veoma zadovoljavajuće. Bez obzira na to, Slovenija je omogućila plaćanje novčanicama i kovanicama tolara kao i eura od 1. do 14. siječnja 2007. godine što je koristilo trgovcima i poduzećima jer je smanjilo teret rukovanja s dvije različite valute (European Commission, 2013). Nakon tog razdoblja dvojnog optjecaja, euro je postao jedino zakonsko sredstvo plaćanja (EUR-Lex, 2007).

Banka Slovenije je primila 94,5 milijuna novčanica nominalne vrijednosti 2 175 milijuna te 296,3 milijuna kovanica eura nominalne vrijednosti 104 milijuna (EUR-Lex, 2007). Dvije trećine od 1500 bankomata u zemlji bilo je spremno za izdavanje novčanica eura 1. siječnja 2007. do jutarnjih sati, dok je više od 93% bankomata bilo u potpunosti spremno do kraja tog istog dana (Evro, 2007).

Građani su sve do 01. ožujka 2007. godine mogli bez naknade mijenjati gotovinu u bankama, a od 12. ožujka 2007. godine tolar su se mogli zamijeniti u poslovnica Nove kreditne banke Maribor i Deželne banke Slovenije. Banka Slovenije će zauvijek mijenjati tolarske novčanice, a tolarske kovanice prestala je mijenjati krajem 2016. godine (European Commission, 2013).

3.2.2.3. Estonija

Estonija se kao i Slovenija, u lipnju 2004. godine pridružila Europskom tečajnom mehanizmu (ERM II), a središnji tečaj za estonsku krunu postavljen je na 15,6466 EEK/EUR. Također, Estonija se obvezala da će nastaviti sa zdravom fiskalnom politikom i sa podupiranjem smanjenja deficita tekućeg računa kao i sa osiguranjem održivosti procesa konvergencije. Vlasti su morale pratiti makroekonomska kretanja zajedno s nadležnim tijelima

Europske Unije te su se obvezale da će poduzeti potrebne mjere za obuzdavanje domaćeg kreditnog rasta i da će promovirati umjerenost plaća, a sve to kako bi se održala ukupna konkurentnost gospodarstva (European Central Bank, 2004). U svibnju 2010. godine Europska komisija zaključila je da je Estonija ispunila sve uvjete za pridruživanje euru i da se može pridružiti Euro području 01. siječnja 2011. godine čime će postati sedamnaesta članica (European Commission, 2010). Boravak Estonije u ERM II trajao je 6,5 godina zbog viših stopa gospodarskih kretanja kao što je rast cijena roba, a što je utjecalo na dugotrajan trend visoke inflacije (Hrčak, 2012).

Obavezno dvostruko iskazivanje cijena u estonskim krunama i eurima počelo je 1. srpnja 2010. i trajalo je do 30. lipnja 2011 (EUR-Lex, 2011). Građani su mogli kupiti mini komplet koji je sadržavao 42 kovanice nominalne vrijednosti 12,79 eura, a paketi su se nalazili u bankama i poštanskim uredima od 01. prosinca (EU Monitor, 2011).

Pretvorba 867 bankomata u zemlji protekla je glatko i gotovo u svim bankomatima distribuirane su euro novčanice od prvog sata 1. siječnja. Distribuirane su uglavnom novčanice nižih apoeni (5 €, 10 € i 20 €), a na ponekim bankomatima i novčanice od 50 €. POS terminali za kartično plaćanje u trgovinama uspješno su prebačeni u euro prije otvaranja trgovina, kao i informatički sustavi općenito (EUR-Lex, 2011).

Donijeta je odluka da će od dana uvođenja eura započeti razdoblje od dva tjedna kada će se javiti dvostruki optjecaj gotovine, a to znači da je plaćanje dopušteno i u krunama i u eurima, ali se ostatak novaca vraća u eurima. Nakon što su prošla navedena dva tjedna dvojnog optjecaja gotovine, jedino zakonsko sredstvo plaćanja postalo je euro (Eesti Pank, bez dat).

3.2.2.4. Litva

Litva se pridružila Europskom tečajnom mehanizmu (ERM II) u lipnju 2004. godine baš kao i Slovenija te Estonija, a središnji tečaj određen za litas je 3,45280 LTL/EUR. Litva se time obvezala da će i dalje raditi na očuvanju makroekonomskih stabilnosti i osiguravati održivost procesa konvergencije. Isto tako, vlasti su se obvezale da će zajedno s nadležnim tijelima Europske Unije pratiti makroekonomska kretanja te je njihov cilj da se osigura uravnotežen proračun u srednjoročnom razdoblju. Naravno, veoma je važno kontrolirati rast domaćih kredita i održati cjelokupnu konkurentnost gospodarstva (European Central Bank, 2004). Vijeće Europske Unije donijelo je konačnu odluku o prijedlogu Komisije da je Litva spremna za pridruživanje Euro području i to s početkom dana 01. siječnja 2015. godine, čime je postala devetnaesta članica (Consilium, 2015). Litva je u tečajnom mehanizmu ERM II provela 10,5 godina zbog toga što u većini promatranog razdoblja nije zadovoljavala kriterij stabilnosti

cijena, a u razdoblju 2009.- 2012. godine nalazila se i u postupku prekomjernog deficita (European Commission, 2014).

Od 22. kolovoza 2014. godine, pa sve do 30. lipnja 2015. godine trajalo je dvojno iskazivanje cijena u litasima i eurima (European Central Bank, bez dat). Litva je također odabrala scenarij „Veliki prasak“ čime je uvela novčanice i kovanice eura isti dan kad se pridružila Europodručju (Consilium, 2015). Stoga, od dana uvođenja eura, euro je bila jedina valuta koja je bila prihvaćena za plaćanje, osim u definiranom 15-dnevnom razdoblju zajedničkog optjecaja eura i litasa (Seimas, 2013).

Pretvorba svih bankomata prošla je glatko i gotovo svi su isporučivali euro novčanice od početka 1. siječnja 2015. godine. Također, POS aparati su uspješno prebačeni na euro prije otvaranja trgovina (European Commission, 2015).

Za građane su bili pripremljeni početni kompleti od 23 kovanica eura čija je nominalna vrijednost iznosila 11,59 eura što je jednako 40 litasa. Za trgovce na malo postojali su manji i veći kompleti euro kovanica. Manji kompleti sadržavali su 320 kovanica te je ukupna vrijednost kompleta bila 111 eura, odnosno 383, 26 litasa dok su veći kompleti sadržavali 600 kovanica, ukupne nominalne vrijednosti od 200 eura, odnosno 690,56 litasa. Kompleti su bili dostupni za javnost od 1. prosinca 2014. godine u središnjoj banci Litve te poštanskim uredima (Lietuvos Bankas, 2014). Donesena je odluka kako je novčanice i kovanice litasa bilo moguće mijenjati u poštanskim uredima i bankama bez naknade do 01. ožujka 2015. godine. Nakon navedenog datuma, bilo ih je moguće zamijeniti u svim bankama do 30. lipnja 2015. godine, dok su određene banke mijenjale novčanice litasa do kraja 2015. godine (European Central Bank, bez dat). Središnja banka Litve „Lietuvos bankas“ mijenja novčanice i kovanice litasa u eure na neograničeno vrijeme i to bez naknade (Consilium, 2015).

3.2.3. Ključni trenuci i izazovi

3.2.3.1. Hrvatska

U Hrvatskoj se javila zabrinutost javnosti zbog prelaska na euro s obzirom da je to bio prvi prelazak na euro u okruženju visoke inflacije. Stoga je bilo od iznimne važnosti da hrvatske vlasti poduzmu sve potrebne korake kako bi se spriječila bilo kakva zlouporaba tijekom promjene valute. U rujnu 2022. godine započelo je dvojno iskazivanje cijena, a utjecaj eura na cijene i zlouporaba cijena duže vrijeme je zabrinjavala hrvatske građane te je zbog toga u lipnju 2023. godine preporučeno još nekoliko mjeseci dvostrukog prikazivanja cijena (European Commission, 2023). Upravo zbog toga uveden je „Kodeks poslovne etike“ čime se osigurava stabilnost cijena robe i usluga na način da se pomaže poduzećima da točno izračunaju i

prikazuju cijene bez povećanja koja nisu opravdana. Poslovni subjekti mogli su online pristupiti aplikaciji od kolovoza 2022. godine do kraja 2023. godine te su pristupanjem toj inicijativi jamčili da će poslovati transparentno i pouzdano prilikom procesa uvođenja eura (Euro, 2022). Nacionalno inspekcijsko tijelo bilo je zaduženo da neprestano prati i kontrolira cijene te u slučaju prekršaja poduzme odgovarajuće mjere (ICV, 2023).

3.2.3.2. Slovenija

Prije nego što neka zemlja uvede euro, središnja banka mora opskrbiti ostale banke i druge financijske institucije sa dovoljno euro novčanica i kovanica (EUR-Lex, 2007). Nakon što se zadovolji kvaliteta, novčanice se pohranjuju u sigurnim prostorijama u tiskari prije distribucije prema nacionalnoj središnjoj banci. Zatim ih one stavljaju u svoje trezore (European Central Bank, bez dat). Banka Slovenije primila je 94,5 milijuna novčanica sa nominalnom vrijednošću 2 175 milijuna iz logističkih zaliha Euro sustava. S obzirom da Slovenija nema vlastitu nacionalnu kovanicu, nakon postupka javnog natječaja odabrala je kovanicu Finske kao dobavljača kovanog novca. Ona joj je isporučila 296,3 milijuna kovanica eura sa nominalnom vrijednošću od 104 milijuna. Banke moraju osigurati da poduzeća te posebno trgovci na malo, budu opremljeni eurima (EUR-Lex, 2007). Upravo zato, Banka Slovenije je 29. studenog 2006. godine počela slati euro novčanice komercijalnim bankama, a kovanice 25. rujna 2006. godine, a sve to kako bi osigurala jednostavan prijelaz na euro. Nakon toga, novac je bio prosljeđen i trgovcima na malo, na njihov zahtjev (European Central Bank, bez dat).

3.2.3.3. Estonija

U Estoniji su se javili veliki priljevi kapitala koji su prvenstveno financirali ulaganja u sektor koji ne trguje dovoljno, posebno nekretnine i građevinarstvo. Upravo to nije izravno povećalo proizvodne i izvozne kapacitete Estonije, već su priljevi doveli do aprecijacije kamate i smanjenja konkurentnosti. Tako se deficit tekućeg računa povećavao, a kako su priljevi sve više uključivali zajmove, privatni vanjski dug je porastao čime je pozicija Estonije kao međunarodne investicijske zemlje oslabila. Naime, još jedan važan faktor bio je i nagli porast cijena nekretnina koji je bio među najbržima u Europi. Zbog ovih problema, Estonija je morala provesti dodatne mjere i prilagodbe kako bi ispunila kriterije za uvođenje eura, što je utjecalo na vremenski okvir u kojem je mogla pristupiti Eurozoni (OECD, 2010).

3.2.3.4. Litva

Litva se kao i Slovenija pridružila Europskoj Uniji 2004. godine, međutim iako je Slovenije ispunila sve kriterije konvergencije, Litva je ocjenjena nespremnom. Razlog je bio taj što Litva nije ispunila kriterij inflacije. Niz regulatornih odluka rezultirale su povećanjem cijena

električne energije i javnog prijevoza, a u to vrijeme porasla je i cijena uvozne nafte te je sve zajedno dovelo do povećanja inflacije. Sve te mjere ukazivale su na nedostatak koordinacije između različitih institucija i javnih politika koje nisu bile usklađene sa ciljem pridruživanja Eurozoni 2007. godine. Litva je tek 2015. godine uvela euro, a odgoda se djelomično objašnjava sporijom fiskalnom prilagodnom i neizvjesnošću oko ispunjavanja kriterija inflacije (ICDS, 2015).

3.2.4. Stavovi građana

3.2.4.1. Hrvatska

Što se tiče prelaska na euro, 61% Hrvata složilo se da je prelazak prošao bez problema te je 88% stanovništva smatralo da je dobro informirano o novoj valuti – euru. U prvom tjednu uvođenja eura, 81% ispitanika nije imalo nikakvih poteškoća prilikom zamjene ili podizanja gotovine. Čak 78% građana Hrvatske složilo se da je dvojno iskazivanje cijena bilo korisno te je 60% njih često ili vrlo često osjećalo da je prikaz cijena u dvije valute bio ispravno proveden. Većina Hrvata, njih 62% smatralo je da će euro povećati inflaciju u Hrvatskoj te ih je 25% bilo uvjereni da će pristupanje Euro području pomoći u održavanju stabilnosti cijena u Hrvatskoj. Uvođenje eura podržavalo je 64% ispitanika, a njih 30% se protivilo uvođenju. Televiziju kao glavni izvor informacija navelo je 87% ispitanika, dok je njih 36% navelo radio te ih je 38% odabralo društvene mreže (Europska komisija, 2023).

3.2.4.2. Slovenija

Kada je riječ o informiranosti o euru, 90% ispitanika je izjavilo kako imaju dovoljno informacija o uvođenju eura. Više od 50% ispitanika saznalo je za uvođenje eura najviše s televizije, zatim putem tiskanih medija, letaka, prijatelja i poznanika te radija. Većina ispitanika željela je da im se pružilo više informacija o mjerama za sprječavanje neopravdanog poskupljenja, tečaju tolara prema euru te pravilima zaokruživanja. Čak tri četvrtine intervjuiranih nije znalo ni za kakvo sigurnosno obilježje euro novčanica. Više od trećine ispitanih reklo je da ne zna koliko dugo mogu u bankama i štedionicama besplatno mijenjati tolare za eure. Većinu ispitanika zabrinjavalo je moguće poskupljenje, pogrešno zaokruživanje cijena i smanjenje kupovne moći prilikom uvođenja eura (Bank of Slovenia, 2006).

3.2.4.3. Estonija

Podršku uvođenju eura dalo je 60% stanovnika Estonije unatoč njihovoj privrženosti estonskoj kruni. Predstavnicima ruske manjine čine 25% stanovništva Estonije te su oni bili najskeptičniji prema euru (OSW, 2011). Nekoliko dana prije prelaska na euro, 50% građana Estonije posjedovalo je novčanice eura te ih je 62% posjedovalo kovanice eura. Velika većina

građana Estonije, njih 87%, promjenu na euro doživjelo je kao glatku i učinkovitu. Visokih 95% ispitanih nije imalo problema pri zamjeni ili podizanju gotovine u prvom tjednu siječnja. Čak 88% ispitanika smatra da su dvostruki prikazi cijena bili vrlo ili prilično korisni. Na pitanje o pretvorbi cijena, 59% građana Estonije imalo je dojam da je pretvorba ponekad (38%), često (13%) ili vrlo često (8%) nepoštena. Da će euro povećati inflaciju u Estoniji, vjerovalo je 55% građana te je samo 21% njih vjerovalo da će pridruživanje Eurozoni pomoći Estoniji u održavanju stabilnosti cijena (EU Monitor, 2011).

3.2.4.4. Litva

Kod prelaska na euro, kao najvjerodostojnije izvore građani Litve najviše su odabirali nacionalnu središnju banku (73%) i europske institucije (62%), a televiziju i internet smatrali su najkorisnijim kanalima informacija o prelasku na euro. Visokih 70% ispitanika željelo je da se postupi po najvažnijim radnjama informativne kampanje, a to je dvostruko iskazivanje cijena i iznosa na računima. Čak 44% ispitanika smatralo je da će uvođenje eura imati negativne posljedice za Litvu, a njih 44% da će imati pozitivne posljedice. Da će euro donijeti negativne osobne posljedice smatralo je njih 45%, dok ih je 37% smatralo da će donijeti pozitivne osobne posljedice. Protiv uvođenja eura bilo je 49% ispitanika, dok ih je 47% bilo za uvođenje. Čak 84% ispitanika smatralo je da će prijelaz na euro povećati cijene dobara i usluga, a 76% ih je bilo zabrinuto zbog zlouporabe u određivanju cijena tijekom prijelaza. Naime, ispitanici su smatrali da će se uvođenjem eura građani više osjećati Europljanima (European Commission, 2014).

4. Komparativna analiza prilagodbe odabranih zemalja Europske unije na uvođenje eura

U nastavku rada slijedi komparativna analiza prilagodbe Hrvatske, Slovenije, Estonije i Litve na uvođenje eura, u nekoliko ključnih ekonomskih područja. Analizirat će se prilagodba navedenih država s obzirom na stopu rasta bruto domaćeg proizvoda, stopu inflacije, stopu nezaposlenosti, odnosa javnog duga prema GDP-u, minimalne plaće, izvoz dobara i usluga te izdataka za kućnu potrošnju. Ova analiza će pokazati kako se spomenuti ekonomski pokazatelji razlikuju među zemljama.

4.1. Usporedba stope rasta bruto domaćeg proizvoda

Na Grafikonu 8. može se vidjeti kako je **Hrvatska** imala stabilan rast BDP-a od 2006. do 2009. godine i to oko 4-5% godišnje. Nakon toga, slijedila je svjetska financijska kriza koja je pogodila Hrvatsku te je BDP pao u 2010. godini za 7%. Oporavak je bio spor i Hrvatska je ostala u recesiji do 2015. godine zbog nekoliko ključnih razloga. Jedan od njih je taj što je financijska kriza smanjila razinu domaćih i stranih investicija što je dovelo do stagnacije mnogih projekata. Također, Hrvatska je tijekom tog razdoblja imala visok javni dug što je ograničavalo kapacitet vlade za provođenje proaktivnih fiskalnih politika koje bi potaknule brži rast. Vlada je morala provoditi mjere štednje koje su dodatno smanjivale potražnju i usporavale oporavak, a bile su uglavnom usmjerene na smanjenje proračunskog deficita i stabilizaciju javnog duga. Ključne mjere štednje bile su smanjenje javne potrošnje kroz smanjenje plaća u javnom sektoru te smanjenje subvencija, zatim povećanje poreza i prihoda na način da se PDV povećao s 23% na 25% te povećanje trošarina na gorivo, alkohol i duhan (RRIF, 2012). Zatim je ključna mjera štednje bilo podizanje dobi za odlazak u mirovinu, ali i ograničenje rasta mirovina (European Commission, 2014). Iako su ove mjere imale za cilj stabilizaciju javnih financija, dovele su do smanjenja domaće potražnje jer su potrošači imali manje novca na raspolaganju, a gospodarstvo se usporilo. Ulaskom u Europsku uniju 2013. godine i zahvaljujući ekonomskim reformama, Hrvatska je od 2016. do 2020. godine bilježila stabilan rast BDP-a, prosječno oko 3% godišnje (Liberal, 2018). Ekonomske reforme bile su usmjerene na poboljšanje fiskalne stabilnosti, poticanje investicija i konkurentnosti, kao i na bolje iskorištavanje fondova Europske unije. Ključna reforma bila je reforma poslovne klime i jačanje sektora industrije i poljoprivrede koja je pomogla u povećanju izvoza, posebno u tržište Europske unije što je dovelo do rasta BDP-a (Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta, 2019). Potom je 2021. godine pandemija uzrokovala pad BDP-a za 8% iz nekoliko sljedećih

ključnih razloga. Hrvatska je izrazito ovisna o turizmu koji čini velik udio u BDP-u (oko 20%), a zbog pandemije došlo je do zatvaranja granica i otkazivanja putovanja što je izravno utjecalo na pad BDP-a (Institut za turizam, 2021). Isto tako, neizvjesnost oko trajanja pandemije smanjila je volju investitora za ulaganja. Povećani su i državni troškovi, pogotovo proračunski izdaci za zdravstvo s obzirom da je pandemija stavila ogroman pritisak na zdravstveni sustav, te su povećane mjere za pomoć gospodarstvu kao što su očuvanje radnih mjesta, subvencioniranje plaća, odgoda plaćanja poreza (Ministarstvo financija, bez dat). Od 2022. do 2024. godine može se uočiti oporavak od pandemije s rastom BDP-a, ali uz značajan utjecaj inflacije.

Od 2006. do 2009. godine, **Slovenija** je imala stabilan rast BDP-a od oko 4-7%, no zbog svjetske financijske krize, 2010. godine BDP je pao za 7%. Svjetska financijska kriza imala je značajan utjecaj na slovenski BDP zbog nekoliko važnih faktora. Kao izvozno orijentirana zemlja, Slovenija je bila snažno povezana s globalnim tržištima, pa je pad potražnje u Eurozoni ujedno negativno utjecao i na njen izvoz što je direktno smanjilo ekonomski rast. Nakon kratkog rasta, Slovenija je opet zabilježila pad BDP-a, a razlog pada bio je taj što je slovenski bankarski sektor bio pogođen krizom likvidnosti zbog čega je došlo do smanjenja kreditiranja poduzeća i potrošača, a što je ujedno usporilo gospodarsku aktivnost (Čop L., 2010). Zbog svega navedenog, Slovenija je bila prisiljena na uvođenje ključnih mjera koje su uključivale reforme mirovinskog i zdravstvenog sustava te reformu tržišta rada, uz smanjenje javnih troškova. Slovenija je također uvela "zlatno fiskalno pravilo" koje je ograničavalo državnu zaduženost, čime je smanjivala rizik od daljnjeg financijskog pogoršanja (Poslovni.hr, 2013). Zbog takvih mjera slijedio je postupni oporavak uz prosječni rast 2-5% godišnje sve do 2020. godine. Potom je zbog pandemije 2021. godine opet došlo do smanjenja BDP-a s obzirom da je ona uzrokovala smanjenje potražnje za slovenskim izvozom. Također, mnoga poduzeća su morala zatvoriti ili smanjiti svoje poslovne aktivnosti, što je ujedno utjecalo i na gubitak radnih mjesta. Vlasti su poduzele mjere za ublažavanje tih utjecaja, a jedna od važnih mjera su ekonomski paketi pomoći i potpore. Njime se osigurala pomoć poduzećima i radnicima koji su pogođeni pandemijom, kao i samozaposlenima, umirovljenicima, studentima, velikim obiteljima i primateljima socijalne pomoći. Isto tako, mjera je uključivala kompenzaciju od 80% naknade za privremeno otpuštene radnike i dva mjeseca troškova socijalnog doprinosa za one koji ostaju zaposleni. Također, poduzeća nisu bila u obavezi da plaćaju porez na dobit te su mogla odgoditi plaćanje kredita za 12 mjeseci (Aljazeera, 2020). Sve to pomoglo je da BDP počinje brzo rasti 2022. godine za oko 3-8% godišnje, ali uz izazove povezane s inflacijom (Instore, 2024).

Estonija je doživjela snažan rast BDP-a od oko 7-9% godišnje od 2006. do 2008. godine i to zbog investicija u tehnologiju i snažnog izvoza (UNECE, 2007). Veliki pad BDP-a za oko 14%, Estonija je doživjela 2010. godine zbog svjetske financijske krize (European Economic

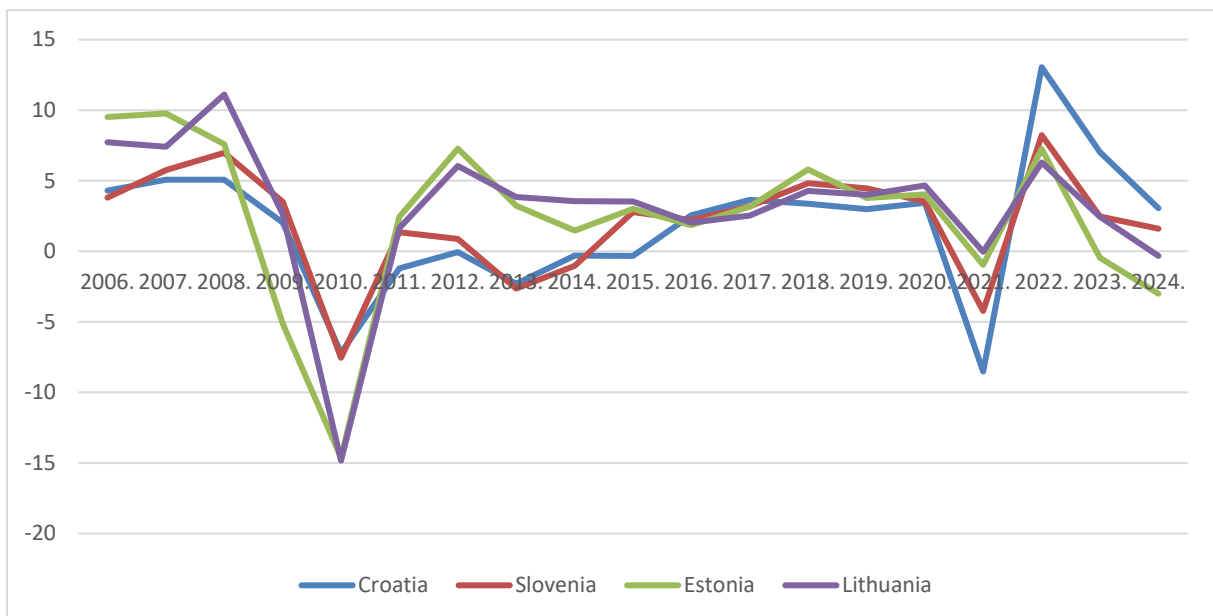
and Social Committee, bez dat). S obzirom da je Estonija bila visoko zavisna od izvoza, posebno u sektorima kao što su tehnologija i industrija, pad globalne potražnje za tim sektorima uslijed financijske krize imao je direktan negativan utjecaj na estonski izvoz, što je smanjilo ekonomski rast. Isto tako, u Estoniji, kao i u drugim zemljama, problemi u bankarskom sektoru uzrokovali su smanjenje dostupnosti kredita za poduzeća i kućanstva (BIS, 2022). Jedan od važnijih faktora je taj što je prije krize Estonija doživjela rast cijena nekretnina i kada se pojavila kriza, vrijednosti nekretnina su se drastično srušile što je uzrokovalo velike gubitke i dodatno pogoršalo ekonomski pad (Global Property Guide, 2024). Od 2011. godine, Estonija se krenula oporavljati i nastavila s rastom BDP-a 3-6% godišnje sve do 2020. godine. Ono što je potaknulo rast je to što je Estonija postala globalni lider u digitalnim inovacijama, te je postala i ključan izvoznik u Europskoj uniji, posebno u sektoru tehnologije i elektronike. Također, uvođenje eura pomoglo je Estoniji olakšati trgovinu, a ujedno je privuklo strane investitore. Isto tako, Estonija je koristila sredstva iz fondova Europske unije za razvoj infrastrukturnih projekata kako bi poboljšala logistiku i povezanost zemlje s ostatkom Europe, a sve to doprinijelo je kontinuiranom rastu BDP-a (European Commission, 2019). Zatim se 2021. godine javio blagi pad od oko 1% prouzročen pandemijom. Pad nije bio velik jer je Estonska vlada odmah reagirala s fiskalnim potporama kako bi pomogla poduzećima i kućanstvima, a to je uključivalo plaće, direktne novčane potpore i druge oblike pomoći. Također, Estonija je poznata po svojoj naprednoj digitalnoj infrastrukturi te je upravo to omogućilo brzu prilagodbu poslovanja i državnih usluga online. Kombinacija navedenog omogućila je Estoniji da minimizira utjecaj pandemije na BDP (e-Estonija, 2020). Već u 2022. godini slijedio je rast od 7%, no pad BDP-a nastavio se 2023. i 2024. godine uz povećane rizike zbog inflacije (European Commission, 2024).

Litva je od 2006. do 2008. godine imala rast BDP-a od oko 7-11% godišnje, no veliki pad od gotovo 15% doživjela je u 2010. godini također zbog svjetske financijske krize (Obadić A., 2007). Značajan pad BDP-a potaknut je smanjenjem dostupnosti kredita i smanjenja vrijednosti imovine. Isto tako, Litva je bila značajan izvoznik, posebno u industrijskim i tehnološkim sektorima, te je kriza smanjila potražnju za litvanskim izvozom. Poteškoće u sektoru financija, uključujući probleme s likvidnošću i pad povjerenja investitora, dodatno su pogoršale ekonomske uvjete. Kao i u mnogim drugim zemljama, cijene nekretnina u Litvi su se značajno srušile tijekom krize, a sve to zajedno doprinosi ovolikom padu BDP-a (MRU, 2012). Oporavak i stabilan rast BDP-a od 3-5% godišnje slijedi od 2011. do 2020. godine zahvaljujući reformama koje je provela Litva. Litva je provodila rigorozne mjere štednje kako bi smanjila proračunski deficit, a to je uključivalo rezanje javnih troškova, smanjenje plaća državnih službenika i smanjenje socijalnih davanja. Također, vlada je povećala porezne stope kako bi povećala prihode, a uvedene su i mjere za podršku malim i srednjim poduzećima, uključujući olakšice za poslovanje i poticaje za investicije (Ekonomski lab, 2017). Nakon toga

dogodio se pad BDP-a zbog pandemije, no on je bio manji nego u većini drugih zemalja zahvaljujući otpornosti digitalnog sektora (WIIW, 2020). Od 2022. godine slijedi nastavak rasta uz povećanu inflaciju (Macrotrends, bez dat).

Analizom stope rasta BDP-a između Hrvatske, Slovenije, Estonije i Litve može se zaključiti kako su sva četiri gospodarstva doživjela značajne oscilacije, posebno tijekom globalne financijske krize i pandemije. Oporavak tih zemalja potpomognut je ciljanim ekonomskim reformama koje su unaprijedile fiskalnu stabilnost, potaknule investicije i povećale konkurentnost. Ključnu ulogu odigralo je i članstvo u Europskoj uniji, koje je omogućilo pristup fondovima i financijskoj podršci.

Stopa rasta BDP-a (godišnji %)

Graf 8: Stopa rasta BDP-a (World Bank Group, bez dat)

4.2. Usporedba stope inflacije

Graf 9. prikazuje kako je **Hrvatska** od 2006. do 2008. godine imala relativno stabilne stope inflacije koje su se kretale između 2-6%. Tijekom svjetske financijske krize, inflacija je pala. U 2009. godini pala je na oko 2%, a u 2010. godini na 1%, a razlog tome je smanjenje potražnje i opći ekonomski pad (Ministarstvo financija, 2010). Europska središnja banka utjecala je na zadržavanje inflacije kroz smanjenje kamatnih stopa što je pomoglo stabilizirati cijene uslijed smanjene potražnje (European Central Bank, 2014), dok je vlada za zadržavanje inflacije smanjila javne plaće i subvencije te povećala PDV s 23% na 25% (Ministarstvo financija, 2010). Od 2014. do 2019. godine, inflacija se kretala između 0-1%, uz povremena povećanja zbog rasta cijene hrane i energije (Europska središnja banka, 2019). Pandemija je 2020. godine imala umjereni utjecaj na inflaciju te je ona ostala relativno stabilna. Razlog tome bio je što je Hrvatska narodna banka smanjila kamatne stope kako bi potaknula kreditiranje i osigurala likvidnost u financijskom sustavu, te je u suradnji s ostalim bankama omogućila građanima i poduzećima pogođenim pandemijom da privremeno odgode otplatu kredita (Hrvatska narodna banka, 2024). Vlade su pružile subvencije za očuvanje radnih mjesta i direktnu pomoć poduzećima i građanima poput odgode plaćanja poreza i potpora za očuvanje plaća (Faktograf, 2020). Inflacija je značajno porasla zbog energetske krize te je u 2022. godini skočila na oko 10%, a u 2023. godini je i dalje ostala visoka zbog visokih cijena energije i hrane (Hrvatska narodna banka, 2022).

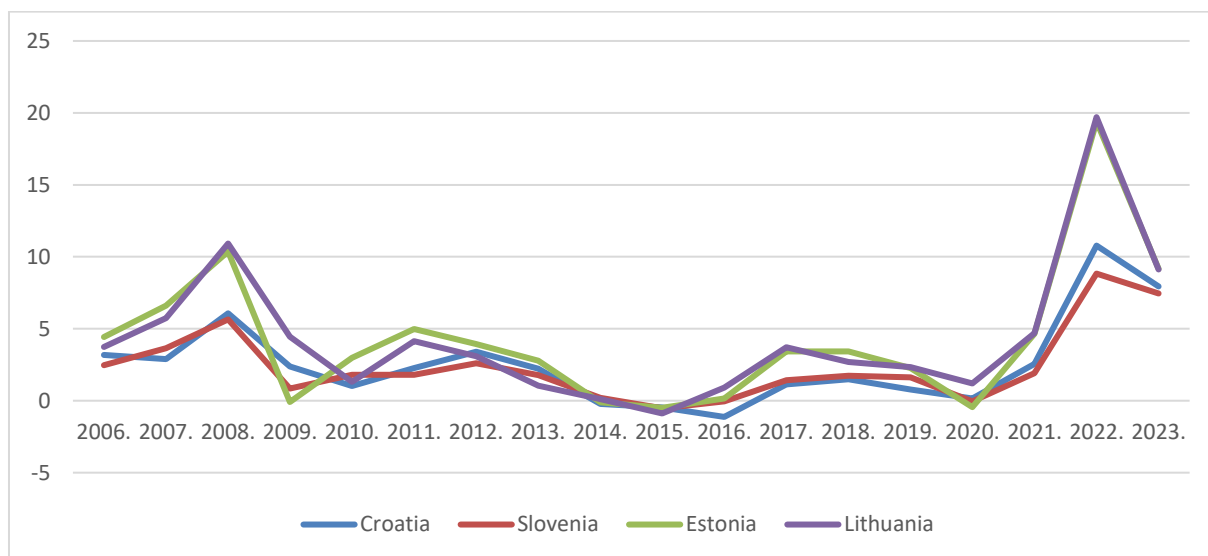
Slovenija je također imala stabilnu inflaciju između 2-5% od 2006. do 2008. godine. U vrijeme svjetske financijske krize, inflacija je pala na vrlo niske razine. Vlada se odlučila na smanjenje subvencija i javnih troškova kao i na povećanje PDV-a s 20% na 22% (Hrportfolio, 2013), dok je Banka Slovenije smanjila kamatne stope kako bi potaknula kreditiranje, a ujedno je osigurala likvidnost za banke kako bi se stabilizirala financijska situacija (Banka Slovenije, 2014). Od 2015. godine krenuo je stabilan oporavak uz nisku inflaciju koja je uglavnom bila između 0-2% sve do 2019. godine. Tijekom pandemije inflacija je bila umjereno niska zbog mjera vlade kao što su ekonomski paketi pomoći koji se odnose na pomoć za očuvanje radnih mjesta i subvencioniranje plaća te odgodu otplate kredita za građane i poduzeća pogođenih pandemijom (European Commission, bez dat). Poput mnogih zemalja, Slovenija je od 2021. godine doživjela značajan porast inflacije zbog energetske krize i rastućih cijena hrane (eLibrary, 2023). Zbog toga Banka Slovenije povećala je kamatne stope kako bi obuzdala inflaciju uzrokovanu energetsom krizom te je obavljala pojačan nadzor nad bankama upravo zbog povećanih kamatnih stopa (BIS, 2023). Vlada je uvela subvencije za energente kako bi se direktno pomoglo kućanstvima (Energetika, 2022). Unatoč provedenim mjerama, 2022. godine inflacija je bila oko 9%, a u 2023. godini oko 7%.

Estonija je od 2006. do 2007. godine imala inflaciju često iznad 5% te je 2008. godine dostigla čak 10%. No, ona je zbog svjetske financijske krize naglo pala. U 2009. godini bila je negativna, što predstavlja deflaciju. Estonska vlada implementirala je politiku štednje i smanjila javne rashode kako bi održali budžetski deficit pod kontrolom (Baltic Journal od Economics, 2014). Od 2010. do 2019. godine inflacija je bila relativno stabilna, uz varijacije ovisno o cijenama energije i hrane (Trading economics, bez dat). Inflacija je tijekom pandemije ostala također relativno stabilna, iako je bilo manjih fluktuacija. Nakon 2021. godine, Estonija je doživjela porast inflacije također zbog energetske krize i povećanja cijena hrane. Ona je bila iznimno visoka u 2022. godini čime je dostigla skoro 20%. Razlog povećanja dolazi od brzog rasta cijena energije koji se dogodio nakon što je Rusija napala Ukrajinu (Euronews, 2022).

Što se tiče kretanja inflacije u **Litvi**, ona je u 2006. godini bila oko 4% i rasla je sve do 2008. godine pri čemu je dostigla vrhunac od oko 10% pod utjecajem rasta cijena energije i hrane. Litva je tijekom svjetske financijske krize doživjela značajno smanjenje inflacije, a 2010. godine inflacija je bila oko 1% čime je ekonomija ove zemlje počela pokazivati znakove oporavka. Zatim je inflacija ponovno porasla zbog rasta cijena energije i hrane, a od 2012. do 2014. godine bila je relativno stabilna krećući se između 1-3%. Nakon 2015. godine inflacija je bila niska zbog pada cijena nafte i slabe potražnje, a nakon 2016. godine se kretala između 0-3% (International Monetary Fund, 2015). U vrijeme pandemije, inflacija je bila umjereno niska, oko 1%. Nakon 2021. godine, ona značajno raste te u 2022. godini dostiže skoro 20%. Razlog tome je Ruska invazija na Ukrajinu koja je stvorila skok cijena energije (European Commission, 2023). Europska središnja banka reagirala je na energetske šok povećanjem kamatnih stopa, a Estonska vlada uvela je mjere za zaštitu potrošača od visokih troškova energije, uključujući subvencije i potpore za energiju kao i politike za diverzifikaciju izvora energije kako bi smanjila ovisnost o uvozu energije (Energy Policy Review, 2023).

Analiza stope inflacije pokazuje kako su navedene zemlje prolazile kroz značajne ekonomske turbulencije uzrokovane globalnim krizama. U posljednjih nekoliko godina, one se suočavaju s visokom inflacijom, uzrokovanom globalnim poremećajima poput energetske krize i povećanja cijena hrane. Estonija i Litva, u posebno velikoj mjeri, doživjele su dramatične poraste inflacije, dok su Hrvatska i Slovenija također imale visoke stope inflacije, ali u nešto manjem opsegu.

Stopa inflacije (godišnji %)

Graf 9: Stopa inflacije (World Bank Group, bez dat)

4.3. Usporedba stope nezaposlenosti

U Hrvatskoj, stopa nezaposlenosti kretala se između 9-11% od 2006. do 2008. godine, što prikazuje Grafikon 10. S obzirom da je financijska kriza teško pogodila Hrvatsku, stopa nezaposlenosti je rasla nakon 2009. godine te dostigla visokih 17% u 2013. godini. Situacija se nekoliko godina nije mijenjala te je stopa nezaposlenosti ostala iznimno visoka. Potrebne strukturne reforme na tržištu rada poput poboljšanja radne regulative i poticanja fleksibilnosti provedene su sporije nego što je bilo potrebno (Jutarnji.hr, 2012). Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine kao i ekonomskim reformama, stopa nezaposlenosti je počela opadati te se spustila na 7% do 2019. godine (TEB, 2023). Ekonomske reforme koje su značajno doprinijele su promjene u zakonodavstvu koje su omogućile veću fleksibilnost na tržištu rada, zatim su uvedeni različiti poticaji za zapošljavanje mladih uključujući subvencije za poslodavce koji zapošljavaju mlade radnike (Moj posao, bez dat). Vlada je ujedno pružila poticaje i podršku malim i srednjim poduzećima kroz povoljne kredite, subvencije i smanjenje administrativnih prepreka za poslovanje (Vlada Republike Hrvatske, 2008). Pandemija je 2020. godine prouzročila blagi porast nezaposlenosti, ali su vladine mjere spriječile veće poremećaje (Europska komisija, bez dat). Ključna mjera bila je potpora za očuvanje radnih mjesta koja je omogućila poslodavcima da dobe subvenciju za plaće zaposlenika kako bi se spriječilo otpuštanje. Zatim, omogućeni su poticaji za poslodavce koji su smanjili radno vrijeme svojih zaposlenika umjesto da ih otpuštaju (MROSP, bez dat). Također, pružena je mjera odgode plaćanja poreza te su uvedeni programi za obuku i prekvalifikaciju kako bi se nezaposlenima pružile nove vještine te kako bi im se pomoglo u pronalasku novih radnih mjesta (HZZ, 2024). Nakon 2021. godine stopa nezaposlenosti ostala je niska, ispod 7%.

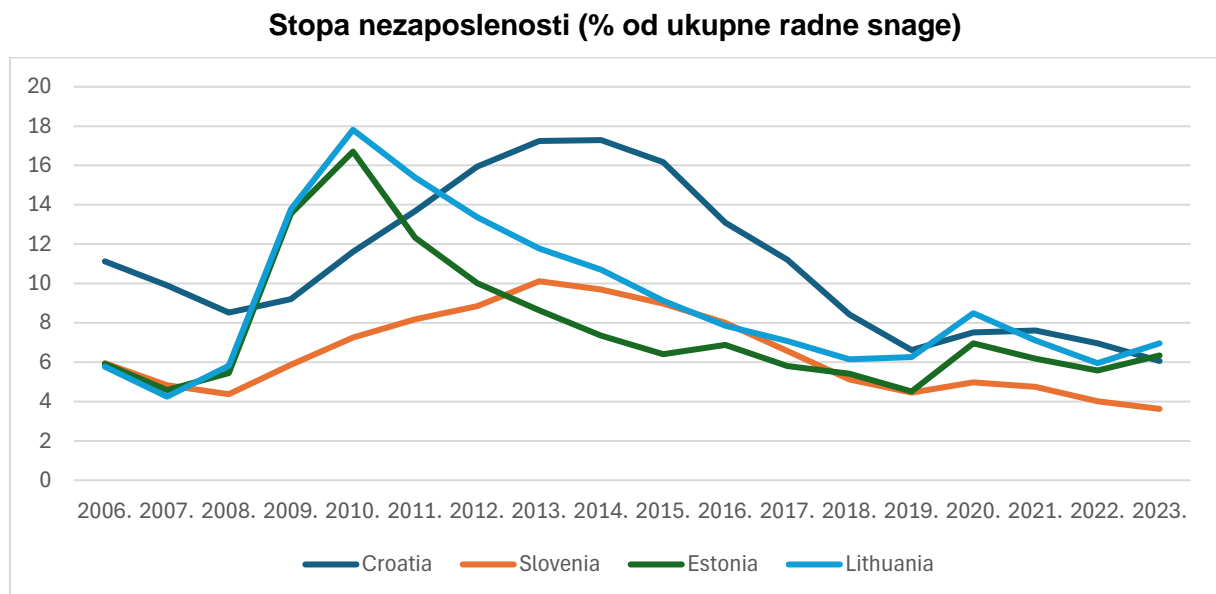
Relativno niska stopa nezaposlenosti bila je u **Sloveniji** od 2006. do 2008. godine, između 5-6%. Financijska kriza je uzrokovala porast nezaposlenosti do 10% u 2013. godini, no nakon toga Slovenija se počela oporavljati. Zahvaljujući ekonomskim reformama i rastu izvoza, nezaposlenost je pala ispod 5% do 2019. godine (European Commission, 2018). Reforma radnog zakonodavstva imala je ključnu ulogu jer se njome olakšalo zapošljavanje i smanjilo prepreke za ulazak na tržište rada (EBR, 2019). Također, mjere za poticanje izvoza uključujući poticanje inovacija i povećanje konkurentnosti pomogle su slovenskim tvrtkama da se prošire na međunarodna tržišta što je doprinijelo većem zapošljavanju. Zatim, prilagodba obrazovnog sustava potrebama tržišta rada pomogla je u neskladu između obrazovnih kvalifikacija i potreba poslodavaca, a tu su od velike važnosti bili i programi prekvalifikacije radne snage (Includeu, bez dat). Tijekom pandemije, ali i nakon nje, stopa nezaposlenosti ostala je relativno stabilna krećući se oko 3-5%.

Estonija je imala vrlo nisku stopu nezaposlenosti prije krize, oko 5%. Nakon što ju je svjetska financijska kriza teško pogodila, stopa nezaposlenosti je narasla do 17% u 2010. godini (FES, 2012). Od 2011. godine stopa nezaposlenosti je postupno padala i stabilizirala se do 2019. godine te je tada iznosila opet oko 5%. Razlog tome bile su uvedene ekonomske mjere i reforme kao što su mjere podrške za samozapošljavanje i mala poduzeća koje su pomogle u stvaranju novih radnih mjesta (IusLaboris, 2020). Estonija je aktivno radila na privlačenju stranih ulaganja što je također potaknulo stvaranje novih radnih mjesta. Potom, uvođenje novih kurikuluma i poboljšanje stručnog obrazovanja pomogli su u smanjenju stope nezaposlenosti. Također, digitalizacija je poboljšala učinkovitost u mnogim sektorima čime je stvorila nove prilike za zapošljavanje (Digital Skills and Jobs, 2023). Pandemija je uzrokovala kratkoročni porast nezaposlenosti, no nakon 2021. godine stopa je ponovno počela padati te je u 2023. godini opet počela lagano rasti i iznosila je oko 6% (Eesti Pank, 2024).

Kao i kod Estonije, stopa nezaposlenosti se i kod **Litve** od 2006. do 2008. godine kretala između 4-5%. No, kriza je također izazvala nagli porast nezaposlenosti na više od 17% u 2010. godini (eLibrary, 2010). Litva se nakon 2011. godine polako počela oporavljati, a nezaposlenost je pala ispod 5% do 2019. godine. Razlog pada nezaposlenosti bilo je pojednostavljene zapošljavanja i otpuštanja radnika zbog fleksibilnijeg radnog zakonodavstva (SageJournals, 2022). Javili su se i poticaji malim i srednjim poduzećima koji su uključivali financijsku podršku, porezne olakšice i smanjenje administrativnih prepreka što je omogućilo stvaranje novih radnih mjesta. Također, lakši pristup financijskim sredstvima i kreditima za mala i srednja poduzeća pomogao je u povećanju zaposlenosti (European Commission, 2019). Od velike važnosti su i poboljšanja obrazovnog sustava kao i programi za prekvalifikaciju, a investicije u infrastrukturu uključujući prometne i energetske projekte stvorile su nova radna mjesta (Cedefop, 2019). Poticanje inovacija i start-up poduzeća doprinijeli su rastu zaposlenosti (EU-Startups, 2022). Zatim je pandemija donijela blagi porast, ali su vlada i tržište

rada brzo reagirali, pa je stopa nezaposlenosti stabilizirana na oko 7% do 2023. godine (CIELO, 2021). Povećanjem digitalizacije i online poslovanja pomoglo se poduzećima da se prilagode novim uvjetima rada, a ujedno je vlada podržala inovacije i prilagodbu poslovanja novim uvjetima kroz različite poticaje i subvencije. Vlada je također implementirala programe subvencioniranja plaća za poduzeća koja su se suočila s padom prihoda zbog pandemije, a kako bi se izbjeglo otpuštanje radnika omogućene su subvencije za skraćeno radno vrijeme (MDPI, 2022).

Može se zaključiti kako su sve četiri zemlje prošle kroz razdoblja visoke nezaposlenosti tijekom globalne financijske krize, no najviše su bile pogođene Estonija i Litva. Ipak, države su se uspjele oporaviti kroz niz godina, a uspjeh u smanjenju nezaposlenosti može se pripisati ekonomskim reformama i jačanju gospodarstva. Iako je pandemija donijela nove izazove, stopa nezaposlenosti nije drastično porasla što ukazuje na snagu mjera koje su poduzete kako bi se očuvala radna mjesta.

Graf 10: Stopa nezaposlenosti (World Bank Group, bez dat)

4.4. Usporedba odnosa javnog duga prema GDP-u

U **Hrvatskoj**, omjer javnog duga prema GDP-u bio je relativno stabilan i kretao se između 43-45% od 2006. do 2008. godine te je ovaj omjer bio rezultat umjerene fiskalne politike i stabilnog ekonomskog rasta. Vlada je provodila politiku kontrole proračunskog deficita kako bi izbjegla prekomjerno zaduživanje što je uključivalo pažljivo upravljanje prihodima i rashodima. Također, uvedene su reforme za poboljšanje učinkovitosti poreznog sustava kroz smanjenje sive ekonomije i borbe protiv poreznih prijevара. Zatim, uvedene su reforme za poboljšanje učinkovitosti i transparentnosti u upravljanju javnim financijama te su postojala proračunska pravila koja su ograničavala rast rashoda i obvezivala vladu na odgovorno upravljanje proračunom (Vlada Republike Hrvatske, 2007). Svjetska financijska kriza je nakon 2009. godine doprinijela značajnom povećanju omjera koji je porastao preko 90%. To je bio rezultat pada BDP-a i povećanja zaduživanja. Nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju i provedbe fiskalnih reformi, omjer javnog duga prema GDP-u je počeo opadati, smanjujući se na oko 80% do 2019. godine (Ekonomski lab, 2020). Vlada je provela refinanciranje postojećeg duga i uvedene su mjere za bolje upravljanje javnim dugom uključujući optimizaciju otplate. Uvedene su reforme za povećanje dobi za umirovljenje što je smanjilo pritisak na umirovljenički sustav i dugoročno smanjilo rashode za mirovine (Faktograf, 2021). Zatim, uvođenje digitalnih rješenja u javnim uslugama omogućilo je bolju učinkovitost i smanjenje operativnih troškova (Vlada Republike Hrvatske, 2022). Pandemija je nakon 2020. godine uzrokovala kratkoročno povećanje omjera duga, ali se Hrvatska uspjela brzo stabilizirati s obzirom da se omjer ponovno počeo smanjivati nakon 2021. godine.

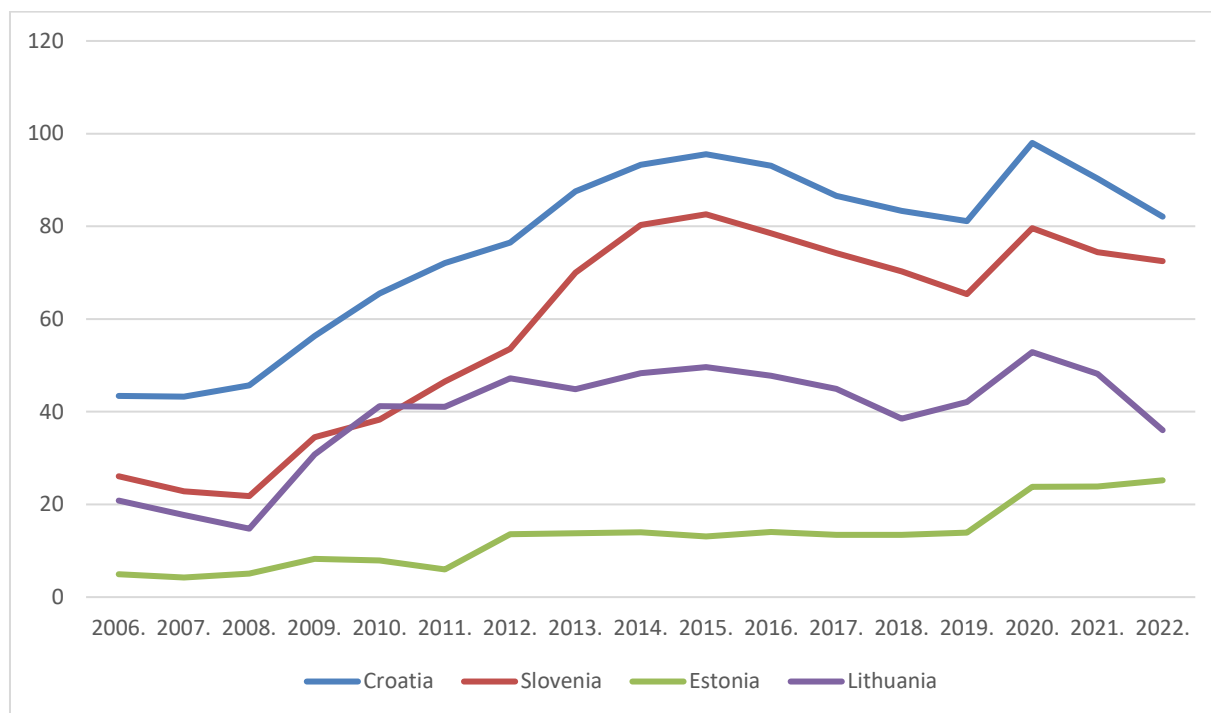
Na Grafikonu 11. može se vidjeti kako je **Slovenija** imala vrlo stabilan i nizak omjer javnog duga prema GDP-u od 2006. do 2008. godine pri čemu se on kretao oko 20-25%. To je bio rezultat uravnoteženog proračuna i snažnog gospodarskog rasta nakon pridruživanja Europskoj uniji. Svjetska financijska kriza značajno je utjecala na Sloveniju te je omjer javnog duga prema GDP-u počeo brzo rasti dosegnuvši 80% 2014. godine. Ovaj rast duga bio je potaknut padom GDP-a i potrebom za financiranjem spašavanja bankovnog sektora (International Monetary Fund, 2014). Nakon 2015. godine, Slovenija je počela smanjivati omjer duga koji je do 2019. godine pao na 65%. Provedene su reforme poreznog sustava koje su uključivale povećanje učinkovitosti naplate poreza i smanjenje poreznih prijevара. Uvedene su i mjere za racionalizaciju i kontrolu javnih rashoda uključujući smanjenje nepotrebnih, odnosno neučinkovitih troškova. Slovenija je također uvela reformu koja je uključivala povećanje dobi za umirovljenje, a provela je i politike koje su poticale privatne i strane investicije (OECD, 2019). Pandemija je ponovno uzrokovala rast omjera javnog duga prema GDP-u, ali i nakon nje, omjer je ostao relativno visok, iznad 70%.

Estonija je imala vrlo nizak omjer javnog duga prema GDP-u, oko 4-5% od 2006. do 2008. godine, a razlog tome je stroga fiskalna disciplina i snažni ekonomski rast. Iako je bila pogođena svjetskom financijskom krizom, njen omjer javnog duga ostao je relativno nizak (European Economic and Social Committee, bez dat). Estonija je ostvarivala proračunski višak što znači da su prihodi značajno nadmašivali rashode te je to omogućilo smanjenje javnog duga. Također, implementirane su reforme koje su poboljšale učinkovitost javnih usluga i administracije čime su smanjeni operativni troškovi (COCOPS, 2013). Vlada je radila na stvaranju povoljnog okruženja za strane i domaće investitore što je doprinijelo gospodarskom rastu, a visok rast GDP-a omogućio je veće porezne prihode i smanjio omjer javnog duga prema GDP-u (Bureau of economic, 2009). Isto tako, kao članica Europske unije koristila je potporu i sredstva iz Europskih fondova što je pomoglo u financiranju razvojnih projekata bez dodatnog zaduživanja (KPMG, 2016). Do 2019. godine, omjer javnog duga prema GDP-u kretao se oko 13% što je među najnižima u Europskoj uniji. Blagi rast javnog duga uzrokovala je pandemija, no Estonija je i dalje zadržala jedan od najnižih omjera duga prema GDP-u, krećući se oko 20% (eLibrary, 2024).

Litva je od 2006. do 2008. godine imala omjer javnog duga prema GDP-u između 14-20% što je odražavalo njezinu relativno stabilnu fiskalnu politiku i rastuće gospodarstvo (eLibrary, 2008). Kao rezultat financijske krize, omjer javnog duga značajno je porastao, dosegnuvši vrhunac od 47% u 2012. godini. Kako se oporavljalo gospodarstvo, tako je i Litva uspjela stabilizirati svoj dug te je omjer javnog duga prema GDP-u počeo lagano opadati do 2019. godine kada je iznosio oko 42%. Litva je značajno povećala izvoz, posebno u industrijama poput IT usluga, proizvodnje i poljoprivrede, a rast izvoza pridonio je smanjenju omjera javnog duga prema GDP-u (OECD, bez dat). Isto tako, Litva je postizala proračunske viškove te je vlada održavala stabilnost javnih financija kroz učinkovito upravljanje rashodima i prihodima (OECD, bez dat). S obzirom da je bila članica Europske unije, Litva je koristila značajna sredstva iz Europskih fondova za financiranje infrastrukturnih projekata i razvoja (IJSSH, 2014). Kao i kod ostalih zemalja, tako i kod Litve, pandemija je uzrokovala privremeni porast duga, no ona je uspjela zadržati omjer ispod 50%.

Tijekom gospodarske stabilnosti, zemlje su uspijevale održavati niže razine javnog duga, no pojavom ekonomskih šokova poput svjetske financijske krize i pandemije, došlo je do značajnog porasta zaduživanja kod svih analiziranih zemalja. Ipak, učinci pandemije bili su jasan znak kako je važno upravljati javnim dugom u kontekstu promjenjivih globalnih uvjeta. U konačnici, sposobnost zemalja da se nose s promjenama vezanima uz javni dug ovisi o njihovoj sposobnosti da prilagode fiskalne politike i odgovore na ekonomske izazove.

Javni dug prema GDP-u

Graf 11: Javni dug prema GDP-u (World Bank Group, bez dat)

4.5. Usporedba minimalnih plaća

Na Grafikonu 12. može se primijetiti kako je **Hrvatska** imala stabilan rast minimalne plaće do 2008. godine, no nakon 2009. godine krenuo je sporiji rast zbog financijske krize. U 2019. godini minimalna bruto plaća iznosila je 497,71 eura te se nakon 2020. godine javio nagli rast minimalne plaće zbog visoke inflacije i povećanih troškova života uzrokovanih pandemijom, stoga je 2023. godine minimalna bruto plaća iznosila 700,00 eura (Eurofound, 2023).

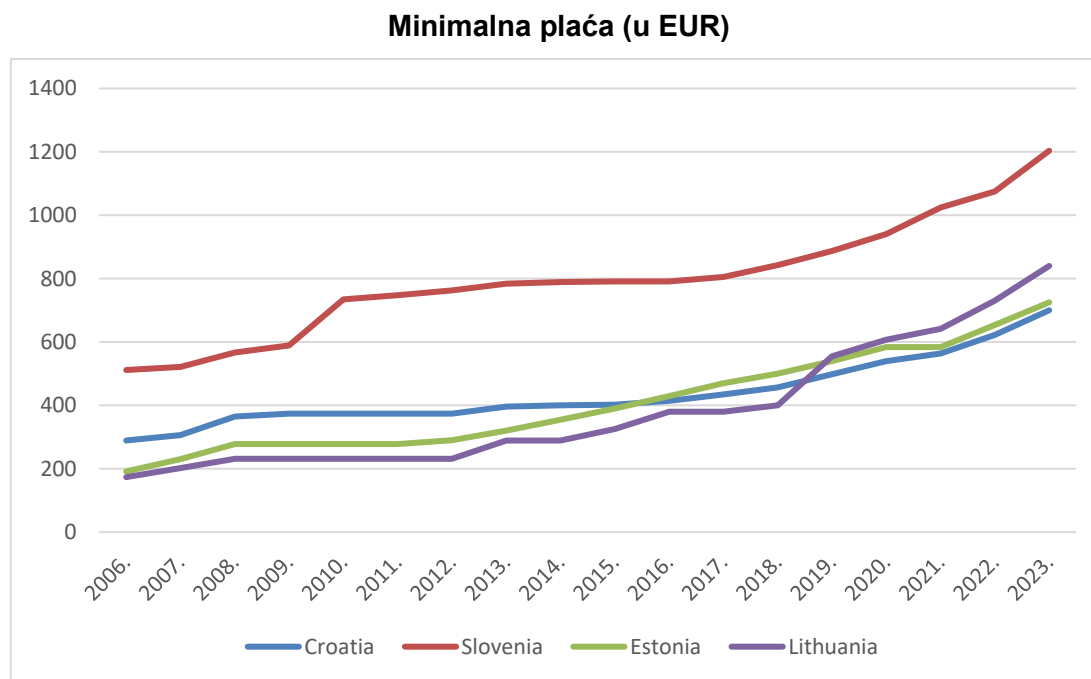
Minimalna plaća u **Sloveniji** bila je stabilna i povećavala se umjerenim tempom do 2009. godine kada je iznosila 589,19 eura. Svjetska financijska kriza značajno je utjecala na Sloveniju te je do 2014. godine minimalna bruto plaća rasla jako sporim tempom, a razlog tome bio je taj što je vlada bila oprezna s povećanjima plaća zbog potrebe za smanjenjem javnog duga u tom razdoblju. Nakon 2015. godine kako se gospodarstvo stabiliziralo, tako je minimalna plaća u Sloveniji ponovno počela rasti te je prije pandemije u 2019. godini iznosila 886,63 eura. Pandemija je zatim izazvala dodatni pritisak na troškove života što je rezultiralo velikim povećanjima minimalne plaće te je najveća bila 2023. godine kada je iznosila 1203,36 eura (European Commission, 2023).

Od 2006. do 2008. godine minimalna plaća u **Estoniji** rasla je umjerenim tempom, no zbog financijske krize došlo je do sporijeg rasta sve do 2014. godine. Oporavak ekonomije nakon 2015. godine omogućio je brži rast minimalne plaće te je Estonija krajem 2019.

zabilježila iznos od 540,00 eura. Pojavom pandemije došlo je do naglog rasta minimalne plaće zbog visoke inflacije kao i troškova života koji su porasli. Estonija je uskladila minimalnu plaću s novim ekonomskim uvjetima kako bi pomogla radnicima pogođenim ekonomskim posljedicama pandemije te je 2023. godine ona iznosila 725,00 eura (Eesti Pank, 2023).

Gospodarski rast i niska inflacija omogućili su **Litvi** redovito povećanje minimalne plaće do 2008. godine. Dolaskom financijske krize i ekonomskih problema, došlo je do sporog rasta minimalne plaće. Nakon 2015. godine, ona počinje značajno rasti što je bio rezultat oporavka ekonomije i potrebe za usklađivanjem plaća s rastućim troškovima života te je u 2019. godini iznosila 555,00 eura. Nagli rast minimalne plaće javio se nakon pojave pandemije s obzirom na povećanje inflacije i troškova života te je ona 2023. godine iznosila 840,00 eura (Lietuvos Bankas, 2021).

Na temelju analize minimalnih plaća odabranih zemalja, može se zaključiti da su svjetska financijska kriza i pandemija imali značajan utjecaj na dinamiku minimalnih plaća. U svim analiziranim zemljama primjećuje se sličan obrazac: stabilan rast minimalnih plaća prije financijske krize i pandemije, usporavanje rasta tijekom tih kriznih perioda, te nagli porast nakon početka pandemije.

Graf 12: Minimalna plaća (ILOSTAT, bez dat)

4.6. Usporedba izvoza dobara i usluga

Prije svjetske financijske krize izvoz dobara i usluga u **Hrvatskoj** postupno je rastao, ali je ostao ispod 40% BDP-a. Tijekom krize 2009. godine izvoz je pao na oko 30%, no nakon toga izvoz se stabilizirao, ali je rast bio dosta spor. Blagi rast izvoza javio se nakon 2013. godine kada je Hrvatska ušla u Europsku uniju. To je znatno smanjilo administrativne prepreke trgovini jer su pojednostavljene procedure i papirologija te je skraćeno vrijeme i smanjen trošak isporuke robe kupcima u drugim zemljama što je dovelo do snažnog porasta robne razmjene s državama članicama Europske unije. Porast izvoza bio je potaknut rastom izvoza malih i srednjih poduzeća koja su tada bila poduzetnija i sposobnija konkurirati na inozemnim tržištima u odnosu na velika poduzeća koja su prije krize najviše doprinosila rastu izvoza (Hrvatska narodna banka, 2019). Pandemija je 2020. godine izazvala privremeni pad, no već od 2021. godine izvoz je nastavio stabilno rasti, čineći oko 55-60% BDP-a (Hrvatska narodna banka, 2021). Hrvatska najviše izvozi rafiniranu naftu, električnu energiju, naftni plin, pakirane lijekove te su najčešće destinacije za izvoz Italija, Slovenija, Njemačka, Mađarska i Bosna i Hercegovina (OEC, bez dat).

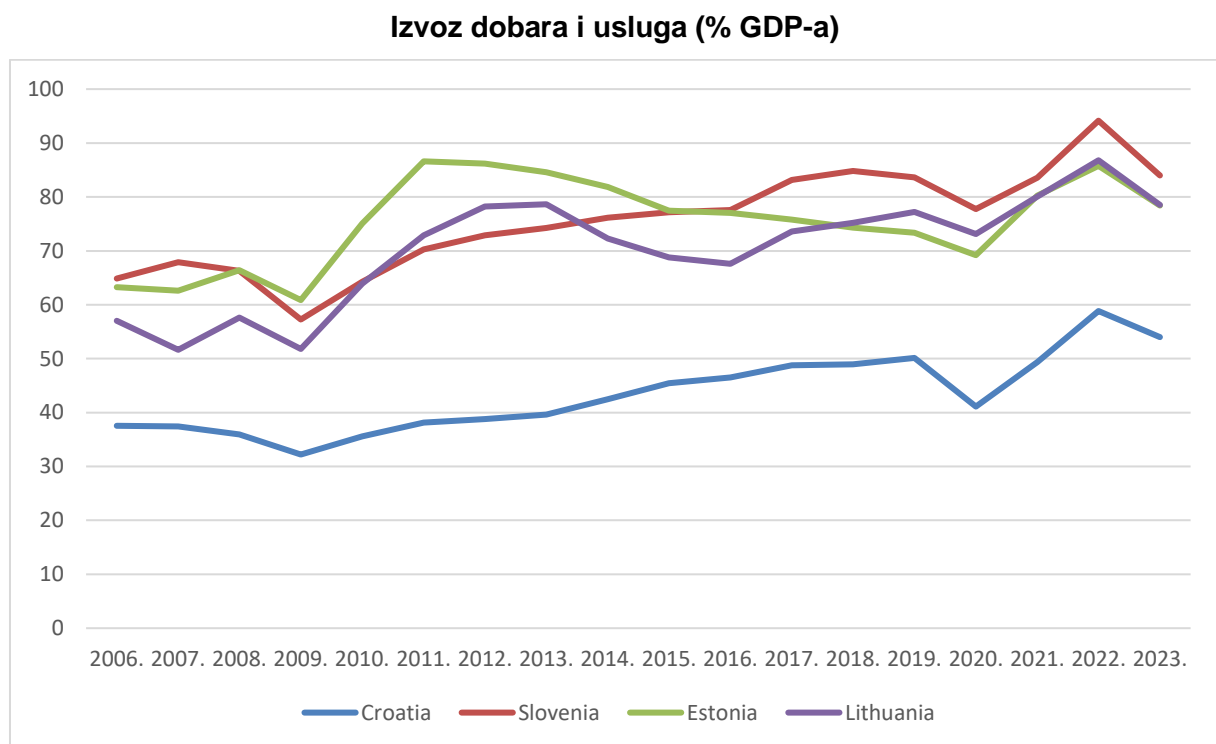
Od 2006. do 2008. godine, **Slovenija** je imala stabilan izvoz dobara i usluga, s udjelom od oko 65% BDP-a. Svjetska financijska kriza uzrokovala je pad izvoza na 57% BDP-a, ali Slovenija se relativno brzo oporavila. Od 2010. godine izvoz je nastavio rasti, čineći do 2019. godine oko 80% BDP-a. Velik doprinos stabilnom rastu izvoza dao je ulazak Slovenije u Europsku uniju (Interreg Europe, 2017). Kao i kod ostalih zemalja, pandemija je uzrokovala pad izvoza, ali se Slovenija brzo oporavila (CMSR, bez dat). Zadržala je stabilan izvoz iznad 80% BDP-a nakon 2021. godine, a u 2022. godini je dostigla visokih 95%. Najveći izvoz čine pakirani lijekovi, automobili, rafinirana nafta, električna energija te se najviše izvozi u Njemačku, Italiju, Hrvatsku i Austriju (OEC, bez dat).

Estonija je od 2006. godine imala visok udio izvoza u BDP-u, često iznad 60%. No, kriza je 2009. godine izazvala blagi pad, ali se zemlja oporavila i do 2019. godine izvoz je varirao između 73-86% BDP-a zahvaljujući članstvu u Europskoj uniji (Eesti Pank, 2023). Pandemija nije značajno utjecala na izvoz dobara i usluga ove zemlje zahvaljujući njenoj trgovini elektroničkom opremom i kemijskim proizvodima (e-Estonia, 2021). Osim IT sektora, Estonija je diversificirala svoju ekonomiju uključujući razvoj sektora proizvodnje, šumarstva, poljoprivrede, transporta i logistike (European Commission, bez dat). Najveći izvoz Estonije čine električna energija, oprema za emitiranje, rafinirana nafta, katransko ulje, automobili te se izvozi najviše u Finsku, Latviju, Švedsku, Litvu i Rusiju (OEC, bez dat).

Litva je imala sličan trend kao Estonija, s brzim rastom izvoza nakon ulaska u Europsku uniju. Izvoz je iznosio oko 57% BDP-a u 2006. godini, a do 2019. godine narastao je na preko 75%. Iako je pandemija usporila izvoz dobara i usluga, Litva je nakon 2021. godine zadržala

snažan izvoz i to preko 80% zahvaljujući različitosti svog izvoznog tržišta (Tradeimex, bez dat). Njen izvoz najviše se fokusira na rafiniranu naftu, ostalo pokućstvo, naftni plin, pšenicu, automobile, a zemlje u koje se izvozi su većinom Latvija, Poljska, Njemačka, Rusija i SAD (OEC, bez dat).

Iz navedenog se može zaključiti kako su zemlje poput Slovenije, Estonije i Litve pokazale veću otpornost i stabilan rast izvoza. S druge strane, Hrvatska je pokazala sporiji oporavak. Analizirane zemlje su pokazale različite stupnjeve otpornosti na ekonomske šokove, ali zajednički faktor uspjeha je bio ulazak u Europsku uniju koji je značajno doprinio stabilnom i snažnom rastu izvoza.

Graf 13: Izvoz dobara i usluga (World Bank Group, bez dat)

4.7. Usporedba izdataka za kućnu potrošnju

Na Grafikonu 14. može se vidjeti kako je **Hrvatska** imala rast izdataka za kućnu potrošnju do 2007. godine što se može povezati sa niskom nezaposlenošću te relativno niskom inflacijom. Nakon 2007. godine kreće pad izdataka te najveći pad postiže 2009. godine za 9%. Na ovaj pad utjecala je visoka inflacija kao i visoka stopa nezaposlenosti nakon svjetske financijske krize, te se zbog toga do 2014. godine može vidjeti smanjenje potrošnje kućanstva. Nakon 2014. godine, oporavak ekonomije doveo je do stabilizacije i rasta izdataka za kućnu potrošnju te su 2019. godine oni porasli na 5%. Ovaj rast pripisuje se i povoljnijim uvjetima na tržištu rada. Najviše je izdataka bilo za hranu i bezalkoholna pića, stanovanje i potrošnju energenata, prijevoz, razna dobra i usluge te odjeću i obuću (DZS, 2015). Pandemija je potom uzrokovala pad potrošnje kućanstva u kratkoročnom razdoblju, ali oporavak je nastupio već 2022. godine kada su izdaci iznosili oko 6%. Nakon pandemije najviše izdataka je bilo redom za hranu i bezalkoholna pića, prijevoz, stanovanje i potrošnju energenata, odjeću i obuću, razna dobra i usluge te pokućstvo, opremu za kuću i redovito održavanje kuće (DZS, 2021). Brzom oporavku pomogao je paket vladinih mjera za zaštitu kućanstva i gospodarstva od rasta cijena te se sastojao od tri elementa pomoći: ublažavanje rasta cijena energije, zaštite od inflacije te potpora i poticaja (MPGI, 2023).

Slovenija je imala stabilan rast izdataka za kućnu potrošnju do 2007. godine zbog dobrog stanja ekonomije te niske zaposlenosti. Zbog svjetske financijske krize došlo je do povećane nezaposlenosti i visoke inflacije, a samim time i do smanjene kupovne moći čime je došlo i do pada izdataka za kućnu potrošnju. Sve do 2013. godine može se uočiti smanjenje potrošnje te je tada pad iznosio 3%. Nakon 2014. godine, smanjenjem nezaposlenosti i ekonomskim oporavkom, dolazi do rasta izdataka za kućnu potrošnju te su 2019. godine iznosili oko 5%. Kratkoročni pad javlja se pojavom pandemije 2020. godine, no već 2021. godine javlja se rast od 10%. Slovenija je osigurala hitnu pomoć za troškove života najugroženijim skupinama stanovništva i poduzećima koja su pogođena visokim cijenama plina i struje (GOV.SI, 2022). Izdaci za kućanstvo u Sloveniji najviše se odnose na prijevoz i komunikaciju, opremu za održavanje kuće, hranu i piće, rekreaciju, sport i zdravlje te odjeću i obuću (Statistical Office, 2022).

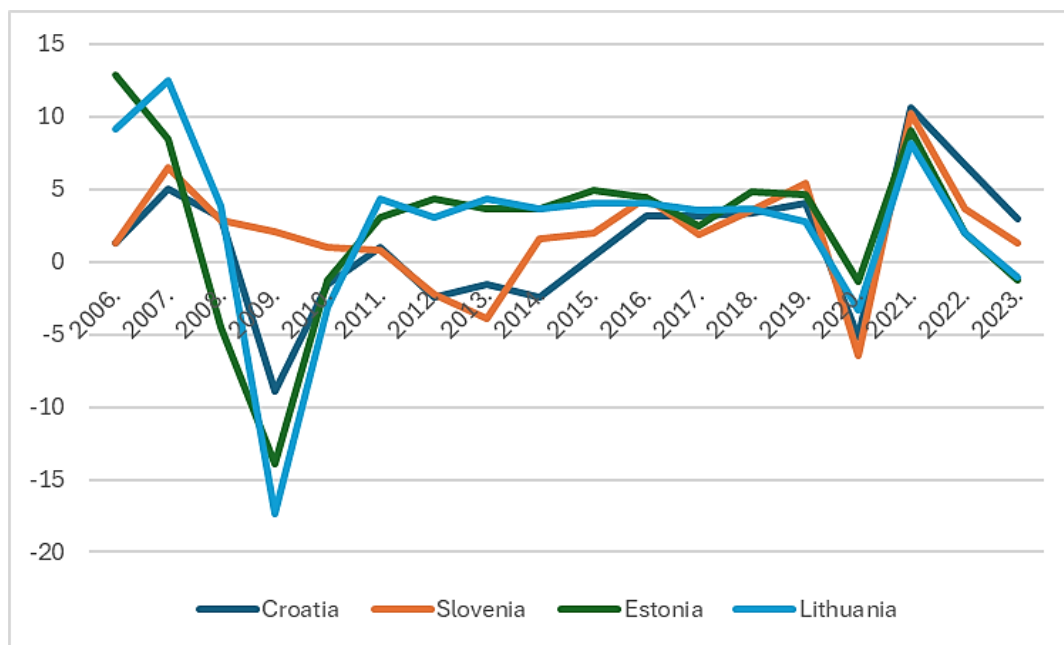
Estonija nakon 2007. godine bilježi pad izdataka za kućnu potrošnju te je najviši bio 2009. godine sa padom od 13% što je bio rezultat svjetske financijske krize koja je doprinijela padom nezaposlenosti. Nakon toga kreće stabilan rast izdataka do 2019. godine kada izdaci za kućnu potrošnju iznose oko 5%. Rast se može pripisati ekonomskom oporavku kao i padu stope nezaposlenosti. Pad izdataka dogodio se 2020. godine, no već godinu kasnije kreće rast izdataka kada dostižu 9% zbog pomoći paketa vlade koji je uglavnom usmjeren na izdatke za zdravstvo i potporu zaposlenicima i kućanstvima (IMF, bez dat). U Estoniji najviše izdataka za

kućanstvo odlazi na hranu i bezalkoholna pića, opremu za kućanstvo, prijevoz, rekreaciju i kulturu te odjeću i obuću (Statistics Estonia, 2021).

Litva ima sličnu putanju kretanja izdataka kao i Estonija, te se kod nje javlja pad u 2009. godini od 17% zbog svjetske financijske krize koja je uzrokovala visoku nezaposlenost kao i visoku inflaciju. Nakon 2011. kreće rast izdataka te u razdoblju do 2019. godine iznosi prosječno oko 4%. Rastu izdataka za kućnu potrošnju rezultiralo je smanjenje nezaposlenosti kao i poboljšanje životnog standarda. Kratki pad izdataka uzrokovala je pandemija, no nakon nje izdaci za kućnu potrošnju počeli su rasti čime su već u 2021. godini dostigli 8%. Vlada je uvela paket socijalne pomoći nakon pandemije koja je uključivala jednokratnu isplatu pomoći, te subvencije za pokrivanje mjesečnih minimalni plaća svojih zaposlenika do šest mjeseci, za poduzeća (LRT, 2020). U Litvi izdaci za kućnu potrošnju najviše se odnose na hranu i bezalkoholna pića, prijevoz, energenti, rekreacija i kultura, zdravlje te razne robe i usluge (CBS, 2020).

Analizirajući izdatke za kućnu potrošnju u odabranim zemljama može se zaključiti kako su svjetska financijska kriza i pandemija imale značajan utjecaj. Međutim, odgovori na krize u obliku vladinih mjera kao i ekonomski oporavak, omogućili su postepenu prilagodbu i rast izdataka.

Izdaci za kućnu potrošnju (% GDP-a)

Graf 14: Izdaci za kućnu potrošnju (World Bank Group, bez dat)

5. Zaključak

Prelazak na euro, davne 1999. godine predstavljao je ključan korak prema ekonomskoj integraciji i stabilizaciji cijena unutar Eurozone s ciljem smanjenja transakcijskih troškova i poticanja ekonomskih odnosa među članicama. Proces uvođenja eura bio je iznimno složen, zahtijevajući prilagodbu nacionalnih ekonomija na europske standarde kroz ispunjavanje kriterija konvergencije. Razlozi za uvođenje eura uključivali su potrebu za smanjenjem valutnih rizika, olakšavanjem trgovine i putovanja te stabilizacijom cijena, a prednosti su očite u smanjenju troškova transakcije i poboljšanju ekonomske koordinacije među članicama. Međutim, uvođenje eura donijelo je i izazove poput gubitka neovisne monetarne politike i poteškoća u usklađivanju ekonomskih interesa među različitim zemljama. Značajke Eurozone svakako su omogućile veću ekonomsku stabilnost unutar zajednice. Međutim, provedba jedinstvene politike zahtijeva stalno prilagođavanje i suradnju među zemljama članicama. Analizom procesa prilagodbe Hrvatske, Slovenije, Estonije i Litve na uvođenje eura vidljivo je kako su zemlje pristupile ovom izazovu na različite načine. Svaka zemlja imala je svoj način prilagodbe, ali zajednički cilj bio je osigurati glatku tranziciju na euro i očuvati ekonomski rast.

Komparativna analiza pokazuje da su ulazak u Europsku uniju i prilagodba na euro imali značajan utjecaj na stabilizaciju i rast ekonomija doprinoseći njihovoj otpornosti na globalne ekonomske promjene. Iako su se zemlje suočile s različitim izazovima, uspješne prilagodbe omogućile su stabilnost i potaknule ekonomski oporavak. Analiza prilagodbe na euro pruža dragocjeni uvid u važnost koordinacije ekonomskih politika i prilagodbe nacionalnih ekonomija na globalne ekonomske uvjete.

Iako euro kao zajednička valuta osigurava mnoge prednosti, ključ uspjeha leži u sposobnosti zemalja članica da se prilagode i surađuju kako bi osigurale dugoročnu ekonomsku stabilnost i prosperitet.

6. Popis literature

1. Aljazeera (2020). *Slovenija: Usvojen ekonomski paket vrijedan tri milijarde eura*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2020/4/2/slovenija-usvojen-ekonomski-paket-vrijedan-tri-milijarde-eura>
2. Baltic Journal od Economics (2014). *Protiv političkih očekivanja i teorijskih modela: kako provoditi štednju i ne izgubiti političku moć*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1406099X.2014.991140#d1e159>
3. Bank of Slovenia (2006). *Attitudes of Slovenian Citizens to the Introduction of the Euro*. Preuzeto 31.07.2024. s <https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/gdgezOheihifjbf anketa odnos do uvedbe evra ang.pdf>
4. Banka Slovenije (2005). *Načrt uvedbe evra*. Preuzeto 24.07.2024. s <https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/Nacrt uvedbe evra.pdf>
5. Banka Slovenije (2006). *Evro za vse nas – Prihaja evro*. Preuzeto 24.07.2024. s https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/01_brochure_SLOVENIAN.pdf
6. Banka Slovenije (2006). *Evro za vse nas – Evro pred vrati*. Preuzeto 24.07.2024. s https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/EVRO_brosura_11FIN.indd.pdf
7. Banka Slovenije (2014). *Annual report*. Preuzeto 04.09.2024. s https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/AnnualReport_year2014.pdf
8. BIS (2022). *The 2008 financial crises in the Baltic countries*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.bis.org/fsi/fsicms3.pdf>
9. BIS (2023). Boštjan Vasle: *Kontrola inflatornih pritisaka u zahtjevnom geopolitičkom i financijskom okruženju*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.bis.org/review/r230622n.htm>
10. Bureau of economic (2009). *2009 Investment Climate Statement – Estonia*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://2009-2017.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2009/117859.htm>
11. Britannica (2024). *Euro*. Preuzeto 22.04.2024. s <https://www.britannica.com/money/foreign-exchange-market-economics>
12. CBS (2020). *Household consumption expenditure*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://stat.gov.lv/en/statistics-themes/population/household-expenditure/press-releases/1883-household-consumption>

13. Cedefop (2019). *Strukovno obrazovanje i osposobljavanje u Europi: Litva*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/lithuania-2019>
14. CIELO (2021). *Labor Law and the Covid-19 pandemic: Lithuanian responses*. Preuzeto 04.09.2024. s https://www.cielolaboral.com/wp-content/uploads/2021/04/szymanski_cepulyte_noticias_cielo_n3_2021.pdf
15. CMSR (bez dat). *I. Profil Slovenije*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.poslovniportal.si/en/doing-business-slovenia/i-slovenia-country-profile>
16. COCOPS (2013). *Public Sector Reform in Estonia: Views and Experiences from Senior Executives*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://core.ac.uk/download/pdf/18513505.pdf>
17. Consilium (2015). *Posljednja zemlja koja se pridružila europodručju*. Preuzeto 29.07.2024. s <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/joining-the-euro-area/latest-country-to-join-euro-area/>
18. Digital Skills and Jobs (2023). *Estonija: pregled digitalnih vještina*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/briefs/estonia-snapshot-digital-skills>
19. DZS (2015). *OSNOVNE KARAKTERISTIKE POTROŠNJE KUĆANSTAVA U 2014*. Preuzeto 04.09.2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/14-01-03_01_2015.htm
20. DZS (2021). *OSNOVNE KARAKTERISTIKE POTROŠNJE KUĆANSTAVA U 2020*. Preuzeto 04.09.2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/14-01-02_01_2020.htm
21. Čop, L. (2010). *Iz krize z internacionalizacijom*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://radio.ognjisce.si/sl/103/komentarji/711/>
22. EBR (2019). *Levelling the Playing Field: The Effects of Slovenia's 2013 Labour Market Reform*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.ebrjournal.net/cgi/viewcontent.cgi?article=1053&context=home>
23. Economics (2017). *Costs and Benefits of Adopting the Euro*. Preuzeto 24.06.2024. s <https://www.economicshelp.org/blog/1236/economics/costs-and-benefits-of-adopting-the-euro/>
24. Eesti Pank (2010). *Preparations for joining the euro area*. Preuzeto 25.07.2024. s https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/en/AnnualReport/2010/_5.pdf
25. Eesti Pank (bez dat). *Euro Changeover in Estonia*. Preuzeto 29.07.2024. s https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/en/Koned/2010/_20100326.pdf

26. Eesti Pank (2024). *PREGLED TRŽIŠTA RADA*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.eestipank.ee/en/press/labour-market-review-more-jobs-have-been-preserved-during-earlier-crises-17042024>
27. Eesti Pank (2023). *Estonian Competitiveness Report*. Preuzeto 04.09.2024. s https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/2023-03/kvu2023_eng.pdf
28. Eesti Pank (2023). *Plaće nastavljaju brzo rasti unatoč padu gospodarstva*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.eestipank.ee/en/press/wages-continue-rise-fast-despite-downturn-economy-06032023>
29. Ekonomski lab (2020). *Financiranje države zaduživanjem*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://arhivanalitika.hr/blog/ejs-15-financiranje-drzave-zaduzivanjem/>
30. Ekonomski lab (2017). *Kako je Litva ostvarila brz gospodarski rast*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://arhivanalitika.hr/blog/kako-je-litva-ostvarila-brz-gospodarski-rast/>
31. Energetika (2022). *Slovenska Vlada donijela paket pomoći zbog energetske krize*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.energetika-net.com/energetsko-gospodarstvo/slovenska-vlada-donijela-paket-pomoci-zbog-energetske-krize-35368>
32. Energy Policy Review (2023). *Estonia 2023*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://iea.blob.core.windows.net/assets/8b462840-c9a6-4f71-81eb-d5acd1213e68/Estonia2023.pdf>
33. E-Estonia (2020). *Covid-19 nam pokazuje dokle je stigla digitalizacija*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://e-estonia.com/speakers-corner-covid-19-digitalisation/>
34. E-Estonia (2021). *Estonia and the pandemic*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://e-estonia.com/estonias-gdp-decline-the-smallest/>
35. E-Library (2023). *Republika Slovenija: 2022. Članak IV. konzultacije-priopćenje za tisak; i Izvješće osoblja*. Preuzeto 02.09.2024. s <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2023/027/article-A001-en.xml>
36. E-Library (2010). *Republika Litva 2010. Konzultacije s člankom IV: Izvješće osoblja; Dodatak osoblju; Obavijest za javnost o raspravi Izvršnog odbora; i Izjava izvršnog direktora za Litvu*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2010/201/article-A001-en.xml>
37. E-Library (2024). *Republika Estonija: Konzultacije o članku IV. 2024. – priopćenje za tisak; Izvješće osoblja; i Izjava izvršnog direktora za Republiku Estoniju*. Preuzeto 04.09.2024. s [https://www.elibrary.imf.org/configurable/content/journals\\$002f002\\$002f2024\\$002f177\\$002farticle-A001-en.xml?t:ac=journals%24002f002%24002f2024%24002f177%24002farticle-A001-en.xml](https://www.elibrary.imf.org/configurable/content/journals$002f002$002f2024$002f177$002farticle-A001-en.xml?t:ac=journals%24002f002%24002f2024%24002f177%24002farticle-A001-en.xml)

38. E-Library (2008). *Republika Litva 2008. Konzultacije s člankom IV: Izvješće osoblja; Izjava osoblja; Obavijest za javnost o raspravi Izvršnog odbora; i Izjava izvršnog direktora za Republiku Litvu.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2008/141/article-A001-en.xml>
39. Eurofound (2023). *Minimalne plaće u 2023.: godišnji pregled.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.eurofound.europa.eu/system/files/2023-07/ef23019hr1.pdf>
40. EUR-Lex (2007). *The successful introduction of the euro in Slovenia.* Preuzeto 30.07.2024. s <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-successful-introduction-of-the-euro-in-slovenia.html>
41. EUR-Lex (2011). *The introduction of the euro in Estonia.* Preuzeto 30.07.2024. s <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0140:FIN:EN:PDF>
42. Euro (2018). *Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj.* Preuzeto 24.07.2024. s <https://euro.hr/wp-content/uploads/2022/07/h-strategija-za-uvodenje-eura-kao-sluzbene-valute-u-HR.pdf>
43. Euro (2022). *Etički kodeks.* Preuzeto 31.07.2024. s <https://euro.hr/objavljen-eticki-kodeks/>
44. Euronews (2022). *Rast cijena u Estoniji najveći je u EU. Dakle, kako je ići u kupovinu hrane?* Preuzeto 02.09.2024. s <https://www.euronews.com/business/2022/11/03/price-rises-in-estonia-are-the-highest-in-the-eu-so-whats-it-like-going-food-shopping>
45. European Economics and Social Committee (bez dat). *ECONOMIC AND SOCIAL SITUATION IN THE BALTIC STATES: ESTONIA.* Preuzeto 02.09.2024. s <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/qe-30-12-149-en-c.pdf>
46. European Central Bank (bez dat). *Croatia adopts the euro.* Preuzeto 25.06.2024. s https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2023/html/ecb.ebbox202208_02~15fd36600a.en.html
47. European Central Bank (2007). *Slovenia joins the euro area .* Preuzeto 01.07.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2007/html/pr070102.en.html>
48. European Central Bank (2011). *Estonia joins the euro area.* Preuzeto 01.07.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2011/html/pr110101.en.html>
49. European Central Bank (2015). *Lithuania joins the euro area.* Preuzeto 01.07.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2015/html/pr150101.en.html>
50. European Central Bank (2004). *Entry of the currencies of estonia, lithuania and slovenia into the Exchange Rate Mechanism II (ERM II).* Preuzeto 30.07.2024. s https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb200407_focus04.en.pdf

51. European Central Bank (bez dat). *Litva (od 1. siječnja 2015)*. Preuzeto 30.07.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/euro/changeover/lithuania/html/index.hr.html>
52. European Central Bank (2014). Odluke o monetarnoj politici. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2014/html/pr140605.hr.html>
53. European Commission (2013). *Slovenia joins the euro area*. Preuzeto 30.07.2024. s https://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/slovenia_joins_the_euro_area_en.htm
54. European Commission (2010). *Estonia on course for the euro*. Preuzeto 30.07.2024. s https://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/2010-07-13-estonia-will-join-the-euro-area_en.htm
55. European Commission (2014). *Convergence Report 2014*. Preuzeto 30.07.2024. s https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee4_en.pdf
56. European Commission (2015). *A successful start for the euro changeover in Lithuania*. Preuzeto 31.07.2024. s https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_2962
57. European Commission (2023). *The introduction of the euro in Croatia*. Preuzeto 31.07.2024. s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52023DC0341>
58. European Commission (2014). *Introduction of the euro in Lithuania*. Preuzeto 31.07.2024. s <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=44460>
59. European Commission (2024). *Ekonomska prognoza za Estoniju*. Preuzeto 02.09.2024. s https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/estonia/economic-forecast-estonia_en
60. European Commission (2023). *Country Report – Lithuania*. Preuzeto 02.09.2024. s https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-05/LT_SWD_2023_615_en.pdf
61. European Commission (2018). *Assessment of the 2018 Stability Programme for Slovenia*. Preuzeto 03.09.2024. s https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2018-05/24_si_assessment_of_2018_stability_programme.pdf
62. European Commission (2023). *2023 Country Report Slovenia*. Preuzeto 04.09.2024. s https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-06/ip248_en.pdf
63. European Commission (2014). *NACIONALNI PROGRAM REFORMI*. Preuzeto 04.09.2024. s https://commission.europa.eu/document/download/c1fe92ab-9371-456a-a8e8-4924bcef15b5_hr?filename=nrp2014_croatia_hr.pdf

64. European Commission (2019). *MONITORING PROGRESS IN NATIONAL INITIATIVES ON DIGITISING INDUSTRY*. Preuzeto 04.09.2024. s https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2019-32/country_report_-_estonia_-_final_2019_0D302D02-B893-2A15-1643CC2948ACF8F1_61203.pdf
65. European Commission (bez dat). *Slovenija*. Preuzeto 04.09.2024. s https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/supporting-jobs-and-economy-during-coronavirus-pandemic/state-aid-cases/slovenia_en
66. European Commission (2019). *MONITORING PROGRESS IN NATIONAL INITIATIVES ON DIGITISING INDUSTRY*. Preuzeto 04.09.2024. s https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2019-32/country_report_-_lithuania_-_final_2019_0D30BFFC-E624-3200-70B376999BBBC75E_61212.pdf
67. European Commission (bez dat). *Estonija – Strateški plan CAP-a*. Preuzeto 04.09.2024. s https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/estonia_en
68. European Central Bank (2004). *Slovenian tolar included in the Exchange Rate Mechanism II (ERM II)*. Preuzeto 30.07.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2004/html/pr040627.en.html>
69. European Central Bank (bez dat). *Press Kit*. Preuzeto 31.07.2024. s https://www.ecb.europa.eu/euro/changeover/slovenia/html/PressKit_2_EN_web.pdf
70. Europska komisija (2023). *Uvođenje eura u Hrvatskoj*. Preuzeto 31.07.2024. s https://euro.hr/wp-content/uploads/2023/07/CELEX_52023DC0341_HR_TXT.pdf
71. Europska komisija (bez dat). *Potpora za radna mjesta i gospodarstvo tijekom pandemije koronavirusa*. Preuzeto 03.09.2024. s https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/supporting-jobs-and-economy-during-coronavirus-pandemic_hr
72. European Union (bez dat). *Facts about the euro*. Preuzeto 17.06.2024. s https://wayback.archive-it.org/12090/20240304081816/https://euro-at-20.campaign.europa.eu/facts-about-euro_en
73. Europska središnja banka (2019). *Makroekonomske projekcije*. Preuzeto 02.09.2024. s https://www.ecb.europa.eu/press/projections/html/ecb.projections201903_ecbstaff~14271a62b5.hr.html
74. Europska unija (bez dat.). *Povijest i svrha eura*. Preuzeto 22.04.2024. s https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/history-and-purpose_hr

75. Europska unija (bez dat). *Prednosti*. Preuzeto 24.06.2024. s https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/benefits_hr
76. Europska unija (bez dat). *Zemlje koje koriste euro*. Preuzeto 24.06.2024. s https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/countries-using-euro_hr
77. Europska unija (bez dat). *Službena valuta EU-a*. Preuzeto 24.06.2024. s https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/official-eu-currency_hr
78. Europska unija (bez dat). *Europski parlament*. Preuzeto 24.06.2024. s https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-parliament_hr
79. Europska unija (bez dat). *Europsko vijeće*. Preuzeto 24.06.2024. s https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-council_hr
80. Europska unija (bez dat). *Vijeće Europske unije*. Preuzeto 24.06.2024. s https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/council-european-union_hr
81. Europska središnja banka (2023). *Dvadeset pet godina ESB-a*. Preuzeto 22.04.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp230524~4e026cefbc.hr.html>
82. Europska središnja banka (bez dat). *Monetarna politika*. Preuzeto 24.06.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/tasks/monpol/html/index.hr.html>
83. Europska središnja banka (bez dat). *Slovenija (2007.)*. Preuzeto 22.07.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/euro/changeover/slovenia/html/index.hr.html>
84. Europska središnja banka (2022). *Što je ECB-ov program kupnje imovine?*. Preuzeto 22.07.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/ecb-and-you/explainers/tell-me-more/html/asset-purchase.en.html>
85. Europska središnja banka (2022). *Kako funkcionira ECB-ov program kupnje imovine?*. Preuzeto 22.07.2024. s [https://www.ecb.europa.eu/ecb-and-you/explainers/tell-me-more/html/app.en.html#:~:text=The%20asset%20purchase%20programme%20\(APP,still%20being%20reinvested%20in%20full](https://www.ecb.europa.eu/ecb-and-you/explainers/tell-me-more/html/app.en.html#:~:text=The%20asset%20purchase%20programme%20(APP,still%20being%20reinvested%20in%20full).
86. Europska središnja banka (bez dat). *Ciljane operacije dugoročnijeg refinanciranja (TLTRO)*. Preuzeto 22.07.2024. s <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omo/tltro/html/index.en.html>
87. Europska središnja banka (2021). *Što je hitni program kupnje zbog pandemije (PEPP)?*. Preuzeto 22.07.2024. s [52](https://www.ecb.europa.eu/ecb-and-you/explainers/tell-</p></div><div data-bbox=)

- [me/html/pepp.hr.html#:~:text=hitni%20program%20kupnje%20zbog%20pandemije%20\(PEPP\)..papira%20i%20cilijane%20operacije%20kreditiranja](me/html/pepp.hr.html#:~:text=hitni%20program%20kupnje%20zbog%20pandemije%20(PEPP)..papira%20i%20cilijane%20operacije%20kreditiranja).
88. Europska komisija (2019). *Jedna valuta za jednu Europu*. Preuzeto 22.04.2024. s <https://europedirect-cakovec.eu/wp-content/uploads/2020/02/Euro.pdf>
89. Europska komisija (bez dat). O Europskoj komisiji. Preuzeto 24.06.2024. s https://commission.europa.eu/about-european-commission_hr
90. Europska komisija (2020). *Komisija pozdravlja pristupanje Bugarske i Hrvatske tečajnom mehanizmu II*. Preuzeto 29.07.2024. s https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_20_1321
91. Europski parlament (bez dat). *Zastupnici, tijela i aktivnosti*. Preuzeto 24.06.2024. s <https://www.europarl.europa.eu/portal/hr>
92. Europski parlament (2024). *Europska monetarna politika*. Preuzeto 24.06.2024. s <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/86/europska-monetarna-politika>
93. EU Monitor (2011). *Explanatory Memorandum to COM(2011)140 - Introduction of the euro in Estonia*. Preuzeto 29.07.2024. s https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvhdjdk3hydza_j9vvik7m1c3gyxp/vinv8kjrleyf
94. EU-Startups (2022). Litva: *Pogled iznutra kako je postala globalni GovTech lider*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.eu-startups.com/2022/09/lithuania-an-inside-look-into-how-it-has-become-a-global-govtech-leader-sponsored/>
95. Evro (2007). *The introduction of the euro in Slovenia*. Preuzeto 30.07.2024. s <http://www.evro.si/za-novinarje/dokumenti/Introduciton-euro-Slovenia-040507-EN.pdf>
96. Faktograf (2020). *Europa pripremila mjere za pomoć gospodarstvu, Hrvatska ih još smišlja*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://faktograf.hr/2020/03/13/europa-pripremila-mjere-za-pomoc-gospodarstvu-hrvatska-ih-jos-smislja/>
97. Faktograf (2021). *Pod povećalom*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://faktograf.hr/2021/12/22/nema-negativnih-posljedica-zakonodavnih-izmjena-temeljem-sindikalne-inicijative-67-je-previse/>
98. FES (2012). *Boom and Bust Effects on Youth Unemployment in Estonia*. Preuzeto 04.09.2024. s https://www.youthpolicy.org/uploads/documents/2012_Youth_Unemployment_Estonia_Eng.pdf
99. Global Property Guide (2024). *Analiza tržišta stambenih nekretnina u Estoniji 2024*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.globalpropertyguide.com/europe/estonia/price-history>
100. GOV.SI (2022). *Prihvaćen energetska dodatak za najugroženije*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.gov.si/novice/2022-09-01-sprejet-energetski-dodatek-za-najranjlivejse/>

- 101.Hrčak (2012). *Tečajni mehanizam ERM 2: iskustvo Estonije*. Preuzeto 30.07.2024. s <https://hrcak.srce.hr/file/138620>
- 102.Hrvatska enciklopedija (bez dat). *Euro*. Preuzeto 22.04.2024. s <https://enciklopedija.hr/clanak/euro>
- 103.Hrvatska gospodarska komora (bez dat). *Uvođenje eura*. Preuzeto 29.07.2024. s <https://www.hgk.hr/uvodenje-eura>
- 104.Hrvatska narodna banka (2020). *Vlada Republike Hrvatske donijela je Nacionalni plan zamjene hrvatske kune eurom*. Preuzeto 01.07.2024. s <https://www.hnb.hr/-/vlada-republike-hrvatske-donijela-je-nacionalni-plan-zamjene-hrvatske-kune-eurom>
- 105.Hrvatska narodna banka (2020). *Nacionalni plan zamjene hrvatske kune eurom*. Preuzeto 01.07.2024. s https://www.hnb.hr/documents/20182/2952583/Nacionalni-plan-zamjene-hrv-kune-eurom_23-12-2020.pdf
- 106.Hrvatska narodna banka (2006). *Informacija o uvođenju eura u Republici Sloveniji*. Preuzeto 22.07.2024. s <https://www.hnb.hr/-/informacija-o-uvo-enju-eura-u-republici-sloveniji>
- 107.Hrvatska narodna banka (2022). *Zašto je inflacija posljednjih mjeseci znatno porasla?* Preuzeto 02.09.2024. s <https://www.hnb.hr/javnost-rada/aktualno-o-inflaciji/html>
- 108.Hrvatska narodna banka (2021). *Trgovinski tijekovi između Hrvatske i inozemstva od ulaska u EU do izbijanja pandemije koronavirusa*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.hnb.hr/documents/20182/3984522/p-047.pdf/4d181fd7-ee6e-f25f-3f2f-8d0e835a510b>
- 109.Hrvatska narodna banka (2024). *Odluke o monetarnoj politici*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.hnb.hr/-/odluke-o-monetarnoj-politici-11>
- 110.Hrvatska narodna banka (2019). *Karakteristike hrvatskih izvoznika*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.hnb.hr/documents/20182/2577907/p-042.pdf/80680a3b-4095-25ff-d570-cbe4acd75e69>
- 111.Hrportfolio (2013). *U Sloveniji od danas više stope PDV-a*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://hrportfolio.hr/vijesti/ekonomija/u-sloveniji-od-danas-vise-stope-pdv-a-24362>
- 112.HZZ (2024.) *Obrazovanje nezaposlenih osoba i ostalih tražitelja zaposlenja*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://mjere.hzz.hr/mjere/obrazovanje-nezaposlenih-osoba-i-ostalih-trazitelja-zaposlenja-2024/>
- 113.ICDS (2015). *Lithuania's accession to the eurozone: Timing, motives, expectations*. Preuzeto 31.07.2024. s <https://icds.ee/en/lithuanias-accession-to-the-eurozone-timing-motives-expectations/>
- 114.ICV (2023). *Hrvatska uspješno prešla na euro: Uveden je kodeks poslovne etike zbog stabilnosti cijena robe i usluga*. Preuzeto 31.07.2024. s

- <https://www.icv.hr/2023/01/hrvatska-uspjesno-presla-na-euro-uvaden-je-kodeks-poslovne-etike-zbog-stabilnosti-cijena-robe-i-usluga/>
- 115.IJSSH (2014). *The Use of EU Structural Funds for Sustainable Development in Lithuania*. Preuzeto 04.09.2024. s https://www.researchgate.net/publication/272909787_The_Use_of_EU_Structural_Funds_for_Sustainable_Development_in_Lithuania
- 116.Includeu (bez dat). *On the job training program*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://includeu.eu/on-the-job-training-program/>
- 117.Instore (2024). *Slovenija: Inflacija u lipnju najniža u zadnje tri godine*. Preuzeto 02.09.2024. s <https://instore.hr/hr/article/94726/slovenija-inflacija-u-lipnju-najniza-u-zadnje-tri-godine#:~:text=Me%C4%91ugodi%C5%A1nja%20inflacija%20u%20Sloveniji%20u,slovenski%20Dr%C5%BEavni%20zavod%20za%20statistiku>.
- 118.Institut za turizam (2021). *COVID-19: PRIJETNJA I PRILIKA ZA HR TURIZAM*. Preuzeto 04.09.2024. s https://www.iztqg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/2021_e-knjiga_COVID-19_-_prijetnja-i-prilika-za-HR-turizam.pdf
- 119.Interreg Europe (2017). *INTERNATIONALISATION POLICY IN SLOVENIA/PODRAVJE REGION*. Preuzeto 04.09.2024. s https://projects2014-2020.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1528789481.pdf
- 120.International Monetary Fund (2015). *REPUBLIC OF LITHUANIA*. Preuzeto 02.09.2024. s <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15138.pdf>
- 121.International Monetary Fund (2014). *REPUBLIC OF SLOVENIA 2013 ARTICLE IV CONSULTATION*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr1411.pdf>
- 122.International Monetary Fund (bez dat). *Praćenje pravila*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>
- 123.IUS-INFO (2014). *Litva se oprašta s litasom i uvodi euro*. Preuzeto 30.07.2024. s <https://www.iusinfo.hr/aktualno/dnevne-novosti/litva-se-oprasta-s-litasom-i-uvodi-euro-20448>
- 124.IusLaboris (2020). *Nove mjere gospodarske potpore za COVID-19 u Sloveniji: smjernice za poslodavce*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://iuslaboris.com/insights/new-covid-19-economic-support-measures-in-slovenia-guidance-for-employers/>
- 125.Jutarnji.hr (2012). *Kritike guvernera HNB-a*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/kritike-guvernera-hnb-a-vujcic-hrvatske-su-reforme-prespore.-vlada-nije-nametnula-dovoljno-rezova-1371591>

- 126.KPMG (2016). *EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007-2015*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/EU-Funds-in-Central-and-Eastern-Europe.pdf>
- 127.Les Amis de l'Euro (2010). *Estonia's National Changeover Plan*. Preuzeto 29.07.2024. s <https://www.amisdeleuro.org/pt/documents/get/896>
- 128.Lietuvos Bankas (2014). *For the population and businesses — more than a million Lithuanian euro coins starter kits*. Preuzeto 31.07.2024. s <https://www.lb.lt/en/news/for-the-population-and-businesses-more-than-a-million-lithuanian-euro-coins-starter-kits-1>
- 129.Lietuvos Bankas (2005). *National Euro Adoption Plan and the Public Information Strategy Discussed*. Preuzeto 31.07.2024. s <https://www.lb.lt/en/news/national-euro-adoption-plan-and-the-public-information-strategy-discussed>
- 130.Lietuvos Bankas (2021). *Lithuanian Economic Review*. Preuzeto 04.09.2024. s https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/29228_7927e065ddff0979ed88e7c57c61710c.pdf
- 131.Liberal (2018). *Duga ekonomska kriza hrvatskom gospodarstvu poslužila da se preorijentira na izvoz*. Preuzeto 02.09.2024. s <https://www.liberal.hr/duga-ekonomska-kriza-hrvatskom-gospodarstvu-posluzila-da-se-preorijentira-na-izvoz-402>
- 132.LRT (2020). *Litva odobrava paket socijalne pomoći nakon pandemije: isplate od 200 eura, 6-mjesečne subvencije*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1176245/lithuania-approves-post-pandemic-welfare-package-eur200-payouts-6-month-subsidies>
- 133.Macrotrends (bez dat). *Stopa inflacije u Estoniji 1960.-2024*. Preuzeto 02.09.2024. s <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/EST/estonia/inflation-rate-cpi#:~:text=Estonia%20inflation%20rate%20for%202022,a%201.16%25%20decline%20from%202018>.
- 134.MDPI (2022). *Podrška vlade i posredovanje institucija tijekom prilagodbe tvrtki krizi izazvanoj COVID-19*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/9/5450>
- 135.Ministarstvo financija (2020). *Republika Hrvatska ušla u europski tečajni mehanizam, a HNB u blisku suradnju s Europskom središnjom bankom*. Preuzeto 29.07.2024. s <https://mfin.gov.hr/vijesti/republika-hrvatska-usla-u-europski-tečajni-mehanizam-a-hnb-u-blisku-suradnju-s-europskom-sredisnjom-bankom/3079>
- 136.Ministarstvo financija (2022). *Hrvatska ispunjava sve kriterije i spremna je za uvođenje eura 1. siječnja 2023*. Preuzeto 29.07.2024. s <https://mfin.gov.hr/vijesti/hrvatska-ispunjava-sve-kriterije-i-spremna-je-za-uvodjenje-eura-1-sijecnja-2023/3309>

137. Ministarstvo financija (2010). *PRETPRISTUPNI EKONOMSKI PROGRAM 2010.-2012.* Preuzeto 02.09.2024. s https://mfin.gov.hr/UserDocImages//dokumenti/hr_i_eu/eu_fondovi/Pretpristupni_ekonomski_program//Pretpristupni_ekonomski_program_2010.-2012.pdf
138. Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta (2019). *Strateški plan.* Preuzeto 04.09.2024. s https://mingo.gov.hr/UserDocImages/StrategijePlanovilzvjescArhiva/STRATE%C5%A0KI%20PLAN%20MINGPO%202020_2022%20.pdf
139. Moj posao (bez dat). *Poslodavcima poticaj za zapošljavanje mladih radnika.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.moj-posao.net/Press-centar/Details/69329/Poslodavcima-poticaj-za-zaposljavanje-mladih-radnika/2/>
140. MPGI (2023). *Vladin odgovor na globalnu energetska krizu: 1,7 milijardi eura za zaštitu kućanstava i gospodarstva od rasta cijena.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://mpgi.gov.hr/vijesti-8/vladin-odgovor-na-globalnu-energetska-krizu-1-7-milijardi-eura-za-zastitu-kucanstava-i-gospodarstva-od-rasta-cijena/15223>
141. MROSP (bez dat). *Mjere za očuvanje radnih mjesta.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://mrosp.gov.hr/vijesti/potres-vazne-informacije/mjere-za-ocuvanje-radnih-mjesta/12219>
142. MRU (2012). *GLOBAL CRISIS AND ECONOMIC PROCESSES IN LITHUANIA AND OTHER BALTIC COUNTRIES.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/cded8b33-47d7-4f52-a958-cbe7a4d924fa/content>
143. Obadić, A. (2007). *Utjecaj financijske krize na globalno tržište rada.* Preuzeto 02.09.2024. s <https://hrcak.srce.hr/file/201693>
144. OEC (bez dat). *Slovenija.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://oec.world/en/profile/country/svn>
145. OEC (bez dat). *Hrvatska.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://oec.world/en/profile/country/hrv>
146. OEC (bez dat). *Estonija.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://oec.world/en/profile/country/est>
147. OEC (bez dat). *Litva.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://oec.world/en/profile/country/ltu>
148. OECD (2010). *Estonia and Euro Adoption: Small Country Challenges of Joining EMU.* Preuzeto 31.07.2024. s <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/220860037027.pdf?expires=1722442425&id=id&accname=quest&checksum=CE3087BE1BBDA1C651E0CD0377A7C634>
149. OECD (2019). *Slovenija.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/79705549->

[en.pdf?expires=1725708496&id=id&accname=quest&checksum=5BB58EC8484A45E6B248B224501DBD81](https://www.oecd-ilibrary.org/sites/0829329f-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/0829329f-en&csp=43399cc100c601a27b02ed25ea59c4cb&itemIGO=oecd&itemContentType=book)

- 150.OECD (bez dat). *Ekonomska istraživanja OECD-a: Litva 2022*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/0829329f-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/0829329f-en&csp=43399cc100c601a27b02ed25ea59c4cb&itemIGO=oecd&itemContentType=book>
- 151.OECD (bez dat). *Budgeting in Lithuania*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/budget-10-5km36kl2ms7b.pdf?expires=1725870019&id=id&accname=quest&checksum=59751575A49B3861690AB87DA776765D>
- 152.OSW (2011). *Estonia in the eurozone – a strategic success*. Preuzeto 31.07.2024. s https://www.files.ethz.ch/isn/137030/Commentary_53.pdf
- 153.Poslovni.hr (2013). *Slovenski parlament za unošenje zlatnog fiskalnog pravila u ustav*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.poslovni.hr/svijet/slovenski-parlament-za-unosenje-zlatnog-fiskalnog-pravila-u-ustav-242188>
- 154.RRIF (2012). *Koje novosti donose izmjene i dopune Zakona o PDV-u od 1. ožujka 2012.?* Preuzeto 04.09.2024. s https://www.rrif.hr/koje_novosti_donose_izmjene_i_dopune_zakona_o_pdv_-776-vijest/
- 155.SageJournals (2022). *Labour market flexibilisation in Lithuania: Outcomes and impacts on gender differences in work arrangements*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/10353046221104506?icid=int.sj-abstract.citing-articles.19>
- 156.Seimas (2013). *Rješenje o odobrenju nacionalnog plana uvođenja eura i komunikacijske strategije za informiranje litvanske javnosti o uvođenju eura*. Preuzeto 29.07.2024. s <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAP/TAPIS.187472/>
- 157.Statistical Office (2022). *Anketa o potrošnji kućanstva 2022*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.stat.si/StatWeb/en/News/Index/11486>
- 158.Statistics Estonia (2021). *Dom*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.stat.ee/en/node/183327>
- 159.TEB (2023). *Zaposlenost i nezaposlenost u Hrvatskoj, zemljama EU-a i europodručju početkom 2023*. Preuzeto 03.09.2024. s <https://www.teb.hr/novosti/2023/zaposlenost-i-nezaposlenost-u-hrvatskoj-zemljama-eu-a-i-europodrucju-pocetkom-2023/>
- 160.Tradeimex (bez dat). *Podaci o izvozu Litve*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://www.tradeimex.in/lithuania-export>

161. Trading economics (bez dat). *Stopa inflacije u Estoniji*. Preuzeto 02.09.2024. s <https://tradingeconomics.com/estonia/inflation-cpi>
162. UNECE (2007). *ESTONIA COUNTRY MARKET STATEMENT*. Preuzeto 02.09.2024. s <https://unece.org/fileadmin/DAM/timber/mis/market/market-65/estonia.pdf>
163. Vlada Republike Hrvatske (2008). *Program poticanja malog i srednjeg poduzetništva*. Preuzeto 04.09.2024. s https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//15_02.pdf
164. Vlada Republike Hrvatske (2007). *Smjernice ekonomske i fiskalne politike za razdoblje 2008.-2010.* Preuzeto 04.09.2024. s <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//252-04.pdf>
165. Vlada Republike Hrvatske (2022). *Nacionalni Program Reformi*. Preuzeto 04.09.2024. s <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2022/Travanj/115%20sjednica%20VRH/115%20-%20202%20Program.pdf>
166. Vukić, S. (2018). *Monetarna i fiskalna politika Europske unije*. Orašje: Grafolade & 77x7 (str.55)
167. WIIW (2020). *LITHUANIA: Rather a dip than an economic crisis*. Preuzeto 02.09.2024. s <https://wiiw.ac.at/lithuania-rather-a-dip-than-an-economic-crisis-dlp-5460.pdf>

Slike:

Slika 1. Europska komisija (2019). *Put do ekonomske i monetarne unije*. Preuzeto 22.04.2024. s <https://europedirect-cakovec.eu/wp-content/uploads/2020/02/Euro.pdf>

Grafikoni:

Grafikon 1. European Union (bez dat). *Facts about the euro*. Preuzeto 17.06.2024. s https://wayback.archive-it.org/12090/20240304081816/https://euro-at-20.campaign.europa.eu/facts-about-euro_en

Grafikon 2. European Union (bez dat). *Facts about the euro*. Preuzeto 17.06.2024. s https://wayback.archive-it.org/12090/20240304081816/https://euro-at-20.campaign.europa.eu/facts-about-euro_en

Grafikon 3. European Union (bez dat). *Facts about the euro*. Preuzeto 17.06.2024. s https://wayback.archive-it.org/12090/20240304081816/https://euro-at-20.campaign.europa.eu/facts-about-euro_en

Grafikon 4. European Union (bez dat). *Facts about the euro*. Preuzeto 17.06.2024. s
https://wayback.archive-it.org/12090/20240304081816/https://euro-at-20.campaign.europa.eu/facts-about-euro_en

Grafikon 5. European Union (bez dat). *Facts about the euro*. Preuzeto 17.06.2024. s
https://wayback.archive-it.org/12090/20240304081816/https://euro-at-20.campaign.europa.eu/facts-about-euro_en

Grafikon 6. European Union (bez dat). *Facts about the euro*. Preuzeto 17.06.2024. s
https://wayback.archive-it.org/12090/20240304081816/https://euro-at-20.campaign.europa.eu/facts-about-euro_en

Grafikon 7. European Union (bez dat). *Facts about the euro*. Preuzeto 17.06.2024. s
https://wayback.archive-it.org/12090/20240304081816/https://euro-at-20.campaign.europa.eu/facts-about-euro_en

Grafikon 8. World Bank Group (bez dat). *GDP growth (annual %)*. Preuzeto 2.09.2024. s
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&locations=HR-SI-EE-LT&start=2005>

Grafikon 9. World Bank Group (bez dat). *Inflation, consumer prices (annual %)*. Preuzeto
02.09.2024. s
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2023&locations=HR-SI-EE-LT&start=2005>

Grafikon 10. World Bank Group (bez dat). *Unemployment, total (% of total labor force)*.
Preuzeto 02.09.2024. s
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2023&locations=HR-SI-EE-LT&start=2005>

Grafikon 11. World Bank Group (bez dat). *Central government debt, total (% of GDP)*. Preuzeto
04.09.2024. s
<https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?end=2022&locations=HR-SI-EE-LT&start=2005&view=chart>

Grafikon 12. ILOSTAT (bez dat). *Minimum wage*. Preuzeto 04.09.2024. s
https://rshiny.ilo.org/dataexplorer51/?lang=en&id=EAR_4MMN_CUR_NB_A

Grafikon 13. World Bank Group (bez dat). *Exports of goods and services (% of GDP)*. Preuzeto 04.09.2024. s

https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?_gl=1%2A1u10z29%2A_gcl_au%2AMTQyMjAxNTk0OC4xNzI0OTMwMDkz&end=2023&locations=HR-SI-EE-LT&start=2005

Grafikon 14. World Bank Group (bez dat). *Final consumption expenditure (% of GDP)*. Preuzeto 04.09.2024. s

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.TOTL.ZS?locations=HR-SI-EE-LT>

Popis slika

Slika 1: Povijesni put do ekonomske i monetarne unije (Europska komisija, 2019) 3

Popis grafikona

Graf 1: Konvergencija inflacije u Europodručju (European Union, bez dat)..... 7
Graf 2: Udio eura u globalnim plaćanjima (European Union, bez dat)..... 7
Graf 3: Podrška euru od građana Eurozone (European Union, bez dat)..... 8
Graf 4: Kretanje prosječne kamatne stope na stambene kredite unutar Eurozone (European Union, bez dat) 8
Graf 5: Izvoz izvan Eurozone prema valuti (European Union, bez dat) 9
Graf 6: Nominalni BDP po glavi stanovnika u Eurozoni (European Union, bez dat) 9
Graf 7: Stopa zaposlenosti u Eurozoni među populacijom starosne dobi između 20 godina i 63 godine (European Union, bez dat).....10
Graf 8: Stopa rasta BDP-a (World Bank Group, bez dat).....31
Graf 9: Stopa inflacije (World Bank Group, bez dat)34
Graf 10: Stopa nezaposlenosti (World Bank Group, bez dat).....36
Graf 11: Javni dug prema GDP-u (World Bank Group, bez dat)39
Graf 12: Minimalna plaća (ILOSTAT, bez dat)40
Graf 13: Izvoz dobara i usluga (World Bank Group, bez dat)42
Graf 14: Izdaci za kućnu potrošnju (World Bank Group, bez dat)44